

és képe

AZ ÉSZAKI MAGYAR PROTESTÁNS GYÜLEKEZETEK LAPJA

II. Rákóczi Ferenc (Mányoki Ádám festménye)

RÁKÓCZI FERENC IMÁDSÁGA

(Evangélikus népének – részlet)

Győzhetetlen én köszálom,
Védelmezőm és kővárom.
A keresztfán drága árom,
Oltalmamat tőled várom.

Reád bíztam én ügyemet,
Én Jézusom, én lelkemet,
Megepedett bús szívemet,
És szegény árva fejemet.

Mutass, Jézus, kies földet,
Lakásomul adj jó helyet,
Ez életben csöndességet,
Jövendőben üdvösséget!

SZOLGÁLTATTEVŐK

MOLNÁR-VERESS PÁL *lelkész*
151 64 SÖDERTÁLJE (STH) Granövägen 126
Tel/Fax: 08-550 160 66 Mobil: 070-602 29 68

MAGYARI-KÖPE GÁBOR *másodlelkész*
170 70 SOLNA (STH) Kungshamra 25 B
Tel: 08-655 49 93 Mobil: 070-248 55 76 (Új!)

KÖZPONTI TISZTSÉGEK VISELŐI

JORDÁKY BÉLA *főfelügyelő, az ET elnöke*
428 35 KÄLLERED Gamlelagsvägen 19
Tel: 031-795 25 02 Fax: 031-795 25 04
Mobil: 070-562 31 08

TÓTH ILDIKÓ *főjegyző, Sölvesborgi felügyelő*
294 34 SÖLVESBORG Rektor Dahlgatan 4 H
Tel/Fax: 0456-140 37 Mobil: 070-892 94 95
0730-25 40 14

PAP IVÁN *központi pénztáros*
181 30 LIDINGÖ (STH) Frisksportarvägen 2
Tel: 08-731 83 60 Fax: 08-731 08 28
Mobil: 0708-30 81 90

VÁJLOK ILDIKÓ *Szeretetszolg.orsz.megbízott*
431 66 MÖLNDAED Eduard Boyes gata 15
Tel: 031-27 02 63

TOVÁBBI GYŰLEKEZETI VEZETŐK

MÁTYÁS ISTVÁN *Boråsi megbízott felügyelő*
507 42 BORÅS Bodagatan 39
Tel: 033-41 79 44

FEKETE JENŐ *Eskilstunai felügyelő*
633 53 ESKILSTUNA Klarbärsvägen 23
Tel: 016-12 00 39 Mobil: 070-920 33 72

LÁSZLÓ BÉLA *Göteborgi felügyelő*
418 31 GÖTEBORG Vädersölgatan 21
Tel: 031-54 27 19 Mobil: 070-744 19 68

VERESS CSABA *Halmstadi felügyelő*
302 50 HALMSTAD Roskildegatan 13
Tel/Fax: 035-21 00 92

id. VASZI ÁRPÁD *Helsingborgi felügyelő*
252 75 HELSINGBORG Närlundavägen 10
Tel: 042-28 21 35

GAAL ANDRÁS *Jönköpingsi felügyelő*
567 31 VAGGERYD Smedbygatan 21
Tel: 0393-161 69

BÖDECS MARGIT *Katrineholmi felügyelő*
642 33 FLEN Junivägen 9
Tel: 0157-129 04

PAPP ANNA *Ljungbyi felügyelő*
341 37 LJUNGBY Ägårdsvägen 19
Tel: 0372-819 67

PITLIK PÁLHÁZI KATALIN *Malmöi felügy.*
217 46 MALMÖ Roskildevägen 9 A
Tel: 040-26 76 38

SEBESTYÉN GÁBOR *Stockholmi felügyelő*
126 47 HÄGERSTEN/STH Fastlagsvägen 42/1
Tel: 08-18 41 72

UPPSALA *A felügyelői tisztség jelenleg betöltetlen*

REHÓ ISTVÁN *Västeråsi felügyelő*
723 51 VÄSTERÅS Glasbärgatan 7
Tel: 021-12 09 91

SPÁDA JÁNOS *Växjöi felügyelő*
352 47 VÄXJÖ Hjalmar Petris Väg 10 B
Tel: 0470-76 34 42 Mobil: 070-759 19 21

Külföldről előbb a 0046-ot kell tárcsázni, s a körzetszám előtti 0-t el kell hagyni

BARLANGLAKI MAGYAR IFJAK

A dél-svédországi Höör-ben levő Grotty (magyarul Barlangfalva) turistatelepen tartotta tavaszi tábort a Svédországi Magyar Ifjak Társasága. Öröm volt közöttük lenni, s újból megállapítani: Istennek hála, sok-sok nagyszerű, értelmes és tehetséges ifjúnk van, s közöttük nem kevesen, akik itt Északon is meg akarnak maradni magyarnak. Köszönjük SOMIT-osok, hogy a kapott lángot ápoljátok!

Berzsényi Ádám

IGE ÉS ANYANYELV

Tángagárdén hatodszorra rendeztük meg a versmondó és bibliaolvasó versenyt, melyre ez alkalommal ellátogatott a Magyar Köztársaság nagykövete, Dr. Szöke László is, értékes könyvajándékkal jutalmazva a nagyobb versenyzőket. A rendezvény nagy meglepetése az alig 16 éves Berzsényi Ádám volt, aki – versenyen kívül – szavalóestjével igazi élményt nyújtott a hallgatóságnak. Reméljük, e Svédországban született, itt dramaturgiát tanuló és rendezőnek készülő ifjúról még sokat hallunk az elkövetkezőkben. [...]

Az Ige és anyanyelv versmondó és bibliaolvasó verseny országos döntőjének résztvevői
Balról: Jansson Júlia, Csapó Edina, Szabó Zsófia, Csapó Dóra, Lipcsey-Andersson Raffael, László Norbert, Fülöp Melinda, Csapó Aletta, Burda Andrea, Andrásy Regina, Széll Adrienn, Fülöp Attila, Moulavi Mónika, Moulavi Márk, Demeter Krisztina, Tóth Márton András, Huszák Henrietta, Andrásy Hunor, Veress Árpád (Tóth Ildikó felvétele)

Fülöp Attila, Tófalvi Krisztina, Soós Róbert, Vaszi Zsolt Árpád, mögöttük Molnár-Veress Pál és Magyar-Köpe Gábor lelkészek (Soós Zoltán felvétele)

KONFIRMÁLTAK 2003-ban

A konfirmációs emléklapok átadásakor szokás szerint felolvastuk a rajtuk szereplő neveket, adatokat: Vaszi Zsolt Árpád 1988. április 28-án Erdélyben, Csíkszeredában született, a Csíkszeredai Református Egyházközségben keresztelték; Soós Róbert 1988. augusztus 19-én Svédországban, Ljungbyben született, és a Svédországi Magyar Protestáns Egyházi Közösség Ljungbyi Gyülekezetében keresztelték; Fülöp Attila 1988. október 27-én az egykori Kunországban, a Kárpátokon-túli Román városban született, és Székelyudvarhelyen, a Szombatfalvi Református Egyházközségben keresztelték; Tófalvi Krisztina 1989. július 13-án Svédországban, Halmstadban született, és Ljungbyben a Magyar Katolikus Egyházközségben keresztelték...

Es mindannyian a svédországi Tångagårdén, a Trogared-templomban tettek vallást keresztény hitükről, és felvétettek a Svédországi Magyar Protestáns Egyházi Közösség felnőtt, úrvacsorázó tagjainak sorába.

Városok, földrajzi nevek, történelmi tájak, és ami mögöttük van: – életutak és sorsok. S ha térképre vetítünk az itt felsorolt helységek mellé azokat is, ahonnan egykor szülők vagy nagyszülők útja indult, s lelki szemeink előtt megjelenének az előttünk jártak, azok is kik már vég-

leg elmentek, – magunkra, s az alkalom okán ifjainkra gondolva önkéntelenül és jogosan merülne fel bennünk az énekbe foglalt, aggodalomtól teli kérdés: "Ki tudja merre, merre visz a végzet..." Merre visz még minket, s merre őket, kiknek kezét eddig foghattuk, de kik hamarosan kirepülnek a családi fészekből, s tova szállnak, hova látásunk már nem kísérheti őket. S ha a teljes választ nem is tudjuk, soha nem is fogjuk tudni megadni, annyit mégis elmondhatunk nekik, mert hittel hisszük, hogy sorsunkat nem valami kiszámíthatatlan végzet irányítja, hanem az az Isten, aki Szentlelke által minden napon, minden órában, minden percünkben, mindig és mindenütt eddig is velünk volt, velünk van, és velünk is marad.

Ifjaink a leckét megtanulták, a káté kérdéseire helyes válaszokat adtak. Mi pedig, korban már előbbre haladtak, immár nem a leckét mondtuk fel, hanem a fölöttünk elszállt időben megtapasztaltak alapján, rácsodálkozással és bizakodással vallottuk meg az apostol szavaival:

Ó, Isten gazdagságának, bölcsességének és ismeretének mélysége! Milyen megfoghatatlanok az ő ítéletei, és milyen kikutathatatlanok az ő útjai! Bizony, tőle, általa és érte van minden: övé a dicsőség mindörökké. Ámen. [...]

KÉMELM és METT

azaz: a Külföldön Élő MagyarEvangélikus
Lelkigondozók Munkaközössége, és a
Magyar Evangélikusok Tanácskozó Testülete

Idén május 11–13. között a németországi Augsburgban tartotta ezévi találkozóját a KÉMELM. Az évi összejöveteleket teológiai és egyháztörténeti tematikájú előadások is gazdagítják. Az idei konferencián az angliai Pátkai Róbert: A civil társadalom, az állam és az egyház viszonya címmel tartott előadást, melyben vázlatos történeti áttekintést adott a hazai helyzetről. Ismertette a BBC Magyar Osztálya számára 1989 októberében készített interjút Sarkadi Nagy Barna miniszterhelyetttel, az akkori Minisztertanács Egyházpolitikai Titkárságának vezetőjével.

Augsburg a magyarok és a protestáns egyházak számára többszörös jelentőségű hely. Magyaroként nyilván körülnéztünk azon a tájon, ahol 955-ben I. (Nagy) Ottó német császár a Lech folyó partján megverte a Bulcsu és Lél (Lehel) vezette kalandozó magyar hadakat. A foglyul ejtett vezetőket a győztesek kivégezték. Ehhez fűződik a Lehel kürtjéről, valamint a "gyászmagyarokról" szóló monda (így gúnyolták a vesztes csatából hazatérteket).

Augsburg (magyarul Ágosta) nevéhez fűződik a lutheri reformáció egyik fontos mozzanata: 1530-ban itt fogadták el az *Ágostai hitvallást*. A város a 15–17. században világkereskedelmi központ volt (Fuggerek, Welserek), de művészeti központként is számon tartották (itt működött a két Holbein).

Augsburgban született meg 1555-ben a *vallásbéke* V. Károly német-római császár és a birodalmi rendek között a lutheránus vallás szabad gyakorlatáról az uralkodó osztály körében (az alattvalók vallásának meghatározását a tartományurakra bízták a cuius regio, eius religio – akié a terület, azé a vallás – elv alapján).

Hollandia kezdeményezésére, XIV. Lajos ellen 1686-ban itt hozták létre az *augsburgi ligát* a német császár, Spanyolország, Svédország, Savoya és több német fejedelemség között.

A városnézés során többek között felkerestük a Fugger bankárok által építtetett szegény-negyedet (Fuggerei), a Fugger-palotát, ahol Luther Caietan bíborossal vitázott, valamint a dómtemplomot, ahol az Ágostai hitvallást elfogadták.

A fenti képek Augsburgban készültek. Balra a dómtemplom kerengőjét, középen a Fuggerei egyik utcáját, jobbra pedig a Luthernek titkon szállást adó kolostorszárnnyat látjuk.

Az augsburgi konferenciát egy másik rendezvény követte, melyet némelyek találóan "kis magyar evangélikus világtalálkozó"-ként is emlegettek. A Magyar Evangélikusok Tanácskozó Testületének (METT) május 13–15. között lezajlott budapesti találkozójára ugyanis nemcsak a Magyarország határain kívül rekedt magyar evangélikus gyülekezetek képviselői, hanem a nyugat-európai és tengerentúli diaszpórában működő magyar protestáns gyülekezetekben evangélikusokat is gondozó – otthonról egykor menekült, vagy az utóbbi évtizedben otthonról szolgálatra kiküldött – evangélikus lelkészek is meghívást kaptak.

Szétszóródásunk "szétszórátás" következménye – hangzott a sommás megállapítás. Ha azokra gondolunk, akik felett az országhatár "lépett át", velük kapcsolatban nemzetünk szétszakítottságának tényét szoktuk a történelem számlájára írni. Gazdag irodalma van annak, hogy a diaszpórában, a kisebbségi létben miként lehetséges mégis magyarnak megmaradni. A vizsgáló példák többsége a hit, az anyanyelv és a közösség megtartó erejének fontosságáról tanúskodik.

A tanácskozás központi témája az *"Identitás és integráció"* volt. Hazai szemszögből Szebik Imre, a határon túli magyarság aspektusából Adorjáni Dezső, a brassói egyházmegye esperese érkezett; – a diaszpórából jöttek az EU-ban élő közösségeik mindennapjaiból merített példákkal tették "kézzelfoghatóbbá" a témát. Az Európai Unió intézményrendszeréhez való csatlakozással az identitás és az integráció kérdése óhatatlanul új kontextusba kerül. Hogy keresztény-evangélikus hitéletünk, illetőleg a határokon átívelő egyházi-gyülekezeti kapcsolatok vonatkozásában mire számíthatunk, arra a vendégelőadó Pröhle Gergely, a Magyar Köztársaság svájci nagykövete tért ki az egyházak és az EU kapcsolatát vizsgáló előadásában. A Miniszterelnöki Hivatal egyházügyi államtitkárságának főosztályvezetője, Fedor Tibor az egyházi kárpótlás helyzetéről adott tájékoztatást.

Fontos és hasznos információk cserélődtek ki a háromnapos együttlét során arról, hogy miként lehetséges diaszpórában, a kisebbségi létben is megmaradni magyarnak. A legszükségesebb "információnak" és célnak ez bizonyult: megmaradni a hitben, megmaradni Krisztusban.

Molnár-Veress Pál

1974 - "Mesemondó: Szabó Gabi". Koltai Rezső és Kellner Ilona (Duci) a kiscserkészek körében. (Koltai Rezső fényképalbumából)

Otthon az új hazában

(Harmadik rész)

A Tángagárdén álló magyar gyülekezeti otthon negyven éves történetére való visszatekintést a gyülekezet első, 1957–1965 között szolgáló lelkeszének, Glatz Józsefnek *Míntha hazamentem volna* című visszaemlékezésével kezdtük (Új Kéve 2002 június), majd lapunk ezévi első számában (Új Kéve 2003 március) Koltai Rezső 25 éves lelkeszi szolgálatának kezdeti éveit (1964–1967) elevenítettük fel Otthon az új hazában címmel. Jelen összeállításunkban a már tárgyalt időszakra vonatkozó néhány kiegészítés mellett az 1968–1973 közötti öt évről szólunk.

Adalékok a már megjelent összeállításhoz

A 2003 márciusi szám megjelenése után levelet kaptunk Szigethy Sándortól, melyben többek között ez áll: "Most értesültem Rezsőtől, hogy ő is örömmel olvasta az összeállítást az Új Kévében. Egyúttal további anyagot küldök két részletben (kiemelések, aláhúzások Rezsőtől)".

A Szigethy Sándor által küldött anyag többnyire a Bethlen Naptárban (a Pennsylvania állambeli Ligonierben működő Bethlen Otthon kiadványában) megjelent, a svédországi és skandináviai egyházi életről szóló évi beszámolókat tartalmazza (a Naptár évről évre számba vette a világ külön-

böző részeibe sodródott magyar protestáns közösségek helyzetét, sorsuk alakulását). Ebből az anyagból, továbbá az *Útitárs* evangéliumi folyóiratban ill. az ahhoz csatolt *Skandináviai melléklet*ben fellelhető tudósításokból érdemes néhány – a már megjelent összeállítást kiegészítő – információt megosztani olvasóinkkal.

Az 1961-es kiadású Bethlen Naptárban a Svédországról szóló tudósítás rövid történelmi visszatekintést ad a magyar gyülekezeti közösség kialakulásáról. 1960 pünkösdjén Göteborgban gyűlést tartottak az egyes helyi gyülekezetek képviselői, s ezen képviseltették magukat a 150–150 tagú

osloói és koppenhágai magyar protestáns gyülekezetek is. Itt alakították meg hivatalosan a svédországi ill. skandináviai magyar protestáns tanácsot. Az összejövetelel képviseltette magát a svéd egyház, és jelen volt a svéd sajtó is. A svédországi magyar protestáns egyháztanács a svéd evangélikus egyház felügyelete és támogatása mellett kezdte meg működését.

A gyülekezet első presbiterei: *Stockholmban*: Balogh Zoltán, Glatz József (lelkész), Orem János, Pándy Kálmán, Szabó Imre, Varga János; *Göteborgban*: Dívós Kálmán, Kheim Jenő, Szabó Géza; *Malmöben*: Bartha István, Papp Gyula, Szemenkár Mátyásné, póttag Erdődi István.

Az első skandináviai magyar protestáns egyháztanács:
Svédország:

Dr. Pándy Kálmán felügyelő (Stockholm)
Balogh Zoltán országos gondnok (Stockholm)
Emődi Pál pénztáros (Stockholm)
Dívós Kálmán ellenőr (Göteborg)
Szabó Géza ellenőr (Göteborg)
Papp Gyula ellenőr (Malmö)
Bartha István (Malmö)
Horváth T. József (Västerås)
Móricz Miklós (Borås)
Pálházi József (Oskarshamn)
Szűcs Kálmán (Stockholm)
Szigethy Sándor teológus (Lund)
Koltai Rezső teológus (Uppsala/Stockholm)
Glatz József lelkész (Stockholm)

Norvégia:

Terray László lelkész (Oslo)
Almási István (Fjellhamar/Lörenskog)
Hunfalvy László (Oslo)

Dánia:

Szilas Attila teológus (Koppenhága)
Forray László (Koppenhága)
Podmaniczky János (Koppenhága)

Az 1964-es Bethlen Naptár már jól szervezett magyar protestáns egyházi életről tudósít. Stockholm, Göteborg és Malmö mellett Västeråst és Boråst is állandó istentiszteleti helyként említi. A havi istentiszteletet szeretetvendégség, azaz kávézás követi, utána sokszor előadással, felolvasással vagy vetítéssel. Említés történik a németországi Radevormwaldban rendezett ifjúsági konferenciáról, valamint *Kardos István* református lelkész Helsingborg, Malmö, Göteborg, Borås, Västerås, Eskilstuna, Uppsala és Stockholm városokat érintő, diadalúthoz hasonlított igehirdető körútjáról. Januárban három éves megbízatással új egyháztanács alakult. A pünkösdkor tartott országos és skandináviai magyar presbiteri konferencia helyszíne Stockholm volt, ahol a házigazda szerepét Dr. Pándy Kálmán országos főgondnok vállalta, s ahol Glatz József szabadtéri istentiszteletet tartott. A stockholmi presbiterek új szervezeti szabályzat tervezetét ismertették, s a konferencia foglalkozott a Tångagärde-i gyülekezeti házzal kapcsolatos kérdésekkel, a tartozások törlesztésével, a ház modernizálásával és jövőjének megvitatásával. A ház kezelésére Dívós Kálmán göte-

borgi gondnok kapott megbízást. 1964 nyarán Tångagärde két háromhetes gyermeknyaralattás és egy felnőttek számára nyaralással egybekötött konferencia színhelye volt. Ez utóbbin Glatz József és Szigethy Sándor mellett részt vett az

Szilas Attila lelkész
(Fotó: Útitárs, 1964 március)

akkor még teológus Koltai Rezső is, vendégekként pedig Gémes István, Szépfalussy István, Terray László és Vajtha Vilmos lelkészek. Norvégia küldöttei már 450 magyar protestáns hívőkről számolnak be Oslo, Bergen, Trondheim és Stavanger városokban. Dániában 200 magyar protestánst tartanak nyilván, Koppenhágában magyar egyháztanács működik. Szilas Attila teológus havi egy istentiszteletet tart, – időnként a svédországi Glatz József besegít a szolgálatba. Odensében évi két istentisztelet van.

Mivel a hívők nagyobbik fele református volt, az egyháztanács fontosnak tartotta, hogy évente egyszer magyar református lelképásztor látogassa végig a gyülekezeteket. Az 1964-es Bethlen Naptár fényképet közöl Dr. Jakos Lajos írországi református lelkész svédországi látogatásáról.

1964 - A presbitérium és a hívek fogadják Dr. Jakos Lajos arnheimi református lelképászort Stockholmban. (Kép a Bethlen Naptárból)

Érdekes összegzést olvashatunk az 1964-es Bethlen Naptárban Finnországról. "A rokon finn nép bármilyen hősiességgel küzdött is az elmúlt háborúban a szovjet ellen, képtelen volt a rettentő túlerővel megbírkózni. A megkötött békében, ha meg is menekült az orosz megszállástól, katonailag a szovjet befolyása alá került. Az oroszoknak joguk van nemcsak háború esetén, hanem háborús veszély esetében is csapatokat küldeni Finnországba. Habár a finnek belügyeibe nem szólnak bele, a finnek kénytelenek rájuk tekintettel lenni, különösen az ott élő külföldiek esetében.

1964 - Dr. Molnár Rudolf és családja. (Kép a Bethlen Naptárból)

Épp ezért nagyon kevés az ottan élő magyarok száma. Helsinkiben él *Garam Lajos* evangélikus lelkész, aki mint hit-tanár működik. Tudunk két katolikus magyar egyetemi hallgatóról is. Turkuban összesen egy magyar család él, *Dr. Molnár Rudolf*, feleségével, három gyermekével és édesanyjával. Dr. Molnár a turkui finn egyetemen a magyar nyelv és irodalom előadója, de főfoglalkozása lelkészi munka a városi kórházakban. A finn lelkészek között körülbelül 15 bírja többé-kevésbé a magyar nyelvet, köztük Paavo Viljanen tamperei esperes, aki két szemesztert töltött a soproni teológián. Az 1965-ös Bethlen Naptár képet közöl Molnár Rudolfról és családjáról (meghalt 2003 májusában; lásd cikkünket a 11. oldalon).

”Stockholm dómtemplomában, a Storkyrkában, 1965 december 19-én avatták lelkésszé a skandináviai protestáns magyarok lelképásztortát, Koltai Rezsőt. Az ünnepi szolgálatot Dr. Helge Ljungberg püspök végezte. A magyar egyházak történetében többször fordult elő, hogy a lelkészjelölt a teológiai mellett más diplomával is rendelkezett. A tanári vagy jogi oklevél volt a leggyakoribb. A magyar lelkészi karban valószínűleg Koltai Rezső az első, aki mérnöki oklevéllel rendelkezik! Textilmérnöki diplomáját 1944-

1965 - Svéd evangélikus lelkészavatás. Balról a negyedik Koltai Rezső lelkész. (Kép az Útitárs 1966 márciusi-áprilisi számából)

ben szerezte a budapesti Műegyetemen. Teológiai tanulmányait Stockholmban, illetve Uppsalában végezte. A skandináviai magyar lelkigondozói munka vezetését 1965 áprilisában, tanulmányainak végzése közben vette át. A nyugat-európai magyar gyülekezetek közül az ő szóránya a legnagyobb: egész Skandinávia. Szereti azonban hangsúlyozni, hogy a munkában nem érzi magát társtalannak: a presbitériumok, az asszonykörök tagjai, meg a beszoigáló kollégák: Terray László (Norvégia), Szilas Attila (Dánia), Szigethy Sándor (Dél-Svédország), s az évenként idelátogató egy-egy református vendéglelkész vannak segítségére. Tavaly (1965-ben) a munka átvételekor a távozó lelképásztor – Glatz József – mellett az akkor Svédországban tartózkodó venezuelai lelkésztől, Pósfay Györgytől kapott sok segítséget. Hivatalos beiktatása Osloban 1966 február 6-án volt, Stockholmban pedig február 20-án. E szolgálókat Olav Egeland ill. Åke Kastlund lelkészek végezték. 1966 januárja óta Koltai Rezső európai ifjúsági lelkészünk is, nagyheti ifjúsági konferenciánk vezetője. Ezenkívül minden hónapban egy hétig a Stockholm-Spångå-i svéd gyülekezetnek is másodlelkésze.” (Útitárs 1966 március-áprilisi szám: Mérnök-lelkész Északon)

Szigethy Sándor
(Fotó: Útitárs, 1964 március)

1966 pünkösdjén szentelte lelkésszé *Szigethy Sándor* vallástanárt a Växjö-i evangélikus templomban David Lindquist svéd püspök. Szigethy Sándor 1963-ban fejezte be teológiai és bölcsészeti tanulmányait, azóta Malmöben és Växjöben vallástanárként működött, de kiegészítő szolgálókat végzett a skandináviai magyar egyházi munkában. Tanári munkakörét megtartva most mint lelkész vállal részt az egyházi munkában. (Útitárs 1966 aug.-szept.)

Az Útitárshoz csatolt Skandináviai melléklet 1967 januári száma közli: Tångagärde épül, szépül. Az olajrendszerű villa-kazán beállítása után négy földszinti helyiség padlójavítása és új linoleum-burkolása készült el (1966) december első hetében. Köszönjük Székely Mihály (Nyköping), Repic Béla (Sandared), Vicei Zoltán (Bråmhult) és Rehó István (Västerås) testvéreink munkáját.

1967 május 6–28. között Dr. Krüzsely József genfi magyar református lelkész Koppenhága, Oslo, Borås, Göteborg, Halmstad, Storfors, Västerås, Stockholm, Trelleborg, Lund, Helsingborg és Malmö gyülekezeit látogatta meg, úrvacsorás istentiszteleteket tartva, családokat látogatva. Pünkösdkor részt vett a skandináviai egyháztanács Tångagärden tartott konferenciáján.

1967. május 13–15. között tartott pünkösdi egyháztanácsi konferencia határozatot hozott, miszerint a gyülekezetért való közös felelősségvállalás, az evangéliumi ”egymás terhet hordozzátok” szellemében ”HETI EGY KORONA EGYHÁZADÉRT”-akciót indít. Egy korona

4-5 cigaretta, vagy 2 db. újság, vagy egy fagyalt ára. A gyülekezet dologi kiadásaira Útitárs-előfizetésekből és adományokból 1966-ban 7.856 korona gyűlt be.

1967 augusztus 13-án, a gyülekezeti otthon udvarán – szabadtéri istentiszteleten (lásd a képet az előző összeállításban) – *Sven Danell* skarai püspök kétszáznál több hívőnek hirdette az ígét. Istentisztelet után a püspök meghitt beszélgetést folytatott a jelenlévő presbiterekkel, lelkészekkel és gyülekezeti munkásokkal a gyülekezet gondjairól és örömeiről. (Útitárs 1967 szeptember)

1967 - *Sven Danell* püspök vizitációja (Diakép *Koltai Rezső* tulajdonában)

A Skandináviai melléklet 1967 novemberi száma a rendszeres templomlátogatásra hívja a híveket. A *Legyünk vagy ne legyünk* című levelében így fogalmaz *Koltai Rezső*: "A magukat evangélikusnak vagy reformátusnak valló összes egyháztagnak közül 75–80% távol maradt lelkigondozói szolgálatunk tíz esztendeje alatt közösségünkötől. Kb. 2400 lélek a három ezerből!" "Heti egy korona egyházadért" akciót hirdetett meg Egyháztanácsunk ezévi pünkösdi konferenciája után. Az esztendő utolsó hónapjaiban szomorúan látjuk, hogy a gyülekezetünk 80%-nyi részében eddig még nem talált visszhangra a felhívás. Tudjuk, hogy nincs jogunk senkitől sem kérni egyházfenntartó járulékot, de nem is a jogosság alapján kérjük, hanem a szeretet, a közös hit, az ugyanazon szolgálat és közös felelősség alapján."

1968-tól 1973-ig

1968 áprilisa folyamán *Dr. Krüzsely József* genfi magyar református lekipásztor a svédországi gyülekezet meghívására négyhetes igehirdetői körutat tett az országban. A gyülekezet fiataljai szép számmal vettek részt a nagyhéten Växjöben rendezett 9. Európai Magyar Evangéliumi Ifjúsági Konferencián, melynek erős támasza volt a gyülekezet felügyelője, *Dr. Pándy Kálmán*, aki nemcsak színes előadásaival, hanem a tolmács szerepében is értékes szolgálatot végzett. Április 17-én a stockholmi Oscars gyülekezetben svéd–magyar gyülekezeti estet rendeztek, melyen *Koltai*

Rezső lelkész tartott áhítatot, és a bécsi zeneakadémia magyar ösztöndíjasai adtak ízelítőt a magyar egyházi zenéből (Útitárs 1968 május–június). A Skandináviai melléklet hírt ad a Tångagårdén rendezett nyári kiscserkész-táborról, melyen 50-nél több gyermek vett részt. (Erről az időszakról sajnos nincs képanyag sem a *Koltai Rezső* fényképalbumában, sem a diaképek között, sem az Útitársban.)

Az 1968 augusztus–szeptemberi Skandináviai melléklet ismerteti az Egyháztanács költségvetési javaslatát. A dologi kiadások fedezésére 16.000 kr egyházfenntartási hozzájárulás szükséges (a következő megoszlással a társ-gyülekezetek között): Stockholm 8.000 kr, Malmö/Lund 3.200 kr, Helsingborg 1.000 kr, Göteborg 2.800 kr, Dánia/Norvégia 1.000 kr. A "Heti egy korona egyházadért" akcióban a hívek 7,6%-a vett részt, – távolmaradt 92,4%! Az istentiszteletek látogatottsága kb. 14–16% körüli.

1969 nyarán az olaszországi Dolomitok lábánál fekvő hegyi tó, a Lago di Terno partján táborozott 19 svédországi magyar cserkész több más európai ország magyar cserkészeivel. A kétéhetes program első felében komoly vezetőképzés folyt, melynek során gyülekezetünkötől *Rajz Ágnes* és *Mészáros István* örsvezetői, *Kellner Ilona*, *Koltai Rezső* és *Szigethy Sándor* pedig cserkésztszti képesítést szereztek. (Skandináviai melléklet, 1969 augusztus–szeptember)

1974 - A kiscserkészek között *Solymár János* római katolikus lelkész, cserkészparancsnok (Fénykép *Koltai Rezső* albumából)

1969 szeptemberében *Gémes István* hannoveri evangélikus lelkész, aki nemrég érkezett Brazíliából Európába, vetítettképes előadással egykebotított istentiszteletet tartott Osloban. Svédországba látogatott *Fónyad Pál* budapesti/bécsi/erlangenai teológus, – a lelkész kíséretében több városban kihirdetéseket tartott.

1970-ben Skandináviában a következő helyeken vannak havonta, kéthavonta vagy háromhavonta magyar protestáns istentiszteletek: Svédországban: Stockholm, Uppsala, Västerås, Katrineholm, Tångagårde, Borås, Göteborg, Halmstad, Helsingborg, Malmö, Lund városokban, a szomszédos államokban pedig Osloban és Koppenhágában.

1970. szeptember 18-án Stockholmban ülésezett a gyülekezet presbitériuma. A skandináviai egyháztanács jelenlevő elnökségi tagjai, valamint a presbitérium választása alapján a gyülekezet új felügyelője *Kellner Pál*. "Tizenegy esztendő óta hűséges presbitere, áldozatos szolgálatokat betöltő munkatársa a stockholmi egyháztanácsnak." A felügyelő helyettese *Krasznai László*, az országos főgondnok helyettese pedig *Szabó Imre*. *Maros Miklós* ellenőr, *Rehó István* az ifjúsági munka képviselője lett. Dr. Pándy Kálmán a gyülekezet tiszteletbeli egyházfelügyelője. (Útitárs, 1970 karácsonya)

1971 pünkösdjén tartotta a svédországi egyháztanács szokásos évi közgyűlését Tångangärdén. Balogh Zoltán gondnok 14 évi hűséges szolgálat után visszavonult és vidékre költözött. A gondnoki ügyek intézésére Szabó Imre stockholmi presbiter és pénztáros nyert megbízatást. A konferencia után nyílt meg a nyári cserkész tábor, a katolikus és protestáns gyülekezetek lelkészeinek irányításával.

Stockholm város bevándorlásügyi kirendeltsége 1971 október 20-án közölte az illetékes magyar egyházi vezetőkkel, hogy a város tulajdonában lévő Ulfsunda Prästgård épületét és telkét átadja gyülekezeti és kulturális munkafeladatainak céljaira, elvállalva az ingatlan évi bérletének a fedezését. A szerződést a bevándorlásügyi hatóság a Magyar Alapítvány Bizottságával köti meg, melynek tagjai: a stockholmi katolikus és protestáns gyülekezetek, katolikus kör, cserkészcsapat, Szabad Magyarok Tömörülése. Egyedüli komolyabb átalakítást a kápolnának tervezett rész igényel. Szó van az emeleti valamint a padlástér átalakításáról, ahol néhány szobát menekültek átmeneti lakásául, diákok és vidékről érkezők számára rendeznének be. A ház berendezéséhez több család adományozott értékes bútorokat, sőt egy zongorát is. (Skandináviai melléklet, 1972. jan.–febr.)

1971-ben Skandináviában összesen 115 alkalommal volt magyar protestáns istentisztelet, 51 alkalommal úrvacsoraosztással egybekötve. Az istentiszteleteken 2640 lélek vett részt, 679-en vettek úrvacsorát. A gyülekezet 11.549 koronával járult hozzá a dologi kiadásokhoz.

1971 - A stockholmi Magyar Ház (Fénykép a MH Híradó címlapjáról)

1974 - Kiscserkész-kórus Kellner Iлона lelkész (Duci) vezetésével (Fénykép Koltai Rezső albumából)

1972 februárjában a stockholmi presbitérium tagjai közé választotta Kellner Iлона harmadéves teológust és Koltay Júliát, akiket az ifjúsági munkával és a bibliaköri tevékenység előmozdításával bízott meg. (Skandináviai melléklet, 1972 március–április)

1972 elejétől a brommai Magyar Házban rendszeres katolikus misékre kerül sor. Ugyanott minden hónap utolsó szombatján ifjúsági napot rendeznek. Húsvét nagyhetében a brommai Magyar Házban tartotta találkozóját a Pax Romana római katolikus értelmiségi mozgalom. A protestánsok Ifjúsági Konferenciája nagyheti találkozóját Németországban tartotta mintegy 85 résztvevővel, ebből 44-en (résztvevők, előadók, lelkészek) Skandináviából érkeztek.

1972 április végén és május elején Koltai Rezső lelképásztor és Kellner Pál országos felügyelő részt vettek az Ausztriai Evangélikus Egyház Magyar Lelkigondozó Szolgálatának Egyháztanácsának ülésén Burgenlandban, majd a lelkész a jugoszláviai Légrádon prédikált, azt követően pedig Stuttgartban a lelkészi munkaközösségi értekezleten vettek részt. A Református Lelkigondozói Szolgálat központi tanácsának a németországi Ansbachban tartott ülésén a skandináviai gyülekezeteket Horváth Imre főgondnok képviselte. (Skandináviai melléklet, 1972 május–június)

Bár nem sikerült sem az előzményekről, sem valamilyen döntésről szóló korabeli dokumentumot találni, meglepő az a közvetett információ, miszerint "a külföldi magyar evangélikus lelkészek és egyházi munkások Munkaközösségének intézőbizottsága stuttgarteri gyűlésén Koltai Rezső lelkész a svédországi Tångagärde Gyülekezeti Otthonra vonatkozólag jelentette, hogy annak eladási árából alapítványt állít fel a gyülekezet, melynek kamatait a jövőben az évenkénti nyári gyülekezeti konferenciák rendezésére fordítják." (Útitárs, 1972 május)

Ebben az időben a Skandináviai Egyháztanács elnöksége: Kellner Pál egyházfelügyelő, Horváth Imre gondnok, Beke Károly, Horváth T. József, Barcsai Miklós dr. (Almás)

1974 - "A cserkész vidám és meggondolt" - Dratos Margaréta és Gereben Mariann szórakoztató jelenete (Fénykép Koltai Rezső albumából)

1974 - "Rezső nemzetközi cserkészének- és tánc bemutatója" a tângagárdei kiscserkész-táborban. (Fénykép Koltai Rezső albumából)

István, Podmaniczky János), Szigethy Sándor, Koltai Rezső presbiterek. A Skandináviai Presbitérium tagjai: Balogh Zoltán tb. gondnok, Gergely Péter, Gyureskó Mihály, Kalina Erzsébet, Kátay László, Kellner Ilona, Koltay Júlia, Krasznai László, Molnár Ödön, Orem János, Papp Gyula, Rehó István, Somi József, Szabó Imre, Storlind Jenő, Szász Zsolt, Szilas Attila, Terray László.

1972 pünkösdjén a brommai Magyar Házban tartotta országos presbiteri konferenciáját és ünnepi istentiszteletét a Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezet. A vendég-lelkész Cseri Gyula mainzi református lelkész volt. A júniusi malmői istentiszteletet Pósfay György tartotta, aki 1947 óta szolgálja a külföldi magyarságot. Előbb Lundban végzett tanulmányokat, majd Cleveland (USA) és Caracas (Venezuela) gyülekezeteiben volt lelkész. 1971 óta a genfi Lutheránus Világszövetségben Dél-Amerika egyházainak küldötte, s ebben a tisztségében Japánba is ellátogatott.

1972-ben 107 alkalommal volt istentisztelet, ebből 48 úrvacsorával egybekötve, összesen 3300 résztvevővel, 592 úrvacsorázóval. A lelkész 3 ökumenikus istentiszteleten szolgált svédül, 4 alkalommal a katolikusokkal közösen tartott ökumenikus istentiszteletet. Stockholmban és Malmöben 127 alkalommal voltak bibliaköri összejövetelek, átlag 24 résztvevővel, Malmöben havonta kétszer asszonykörü összejövetel volt. 14 keresztlő, 3 esketés, 12 temetés volt. Az év folyamán Koltai Rezső lelkészen kívül a következők végeztek szolgálatot az istentiszteleteken: Cseri Gyula ref. (Mainz), Gergely Anja (Tumba), Pósfay György (Genf), Szigethy Sándor (Eslöv), Szilas Attila (Koppenhága), Terray László (Oslo) lelkészek, valamint Gergely Péter és Kellner Ilona (Tumba) teológusok.

1973 pünkösdjén a svédországi presbitérium kibővült. Új tagjai: Pálházi Katalin (Malmö) és Vánky Farkas (Stockholm). A Gyülekezeti Otthon új gondnoka Dívós Kálmán (Göteborg) lett. A presbiteri konferencia kiemelten foglalkozott Tângagárde jövőjével. Az Egyháztanács vezetősége felkereste Helge Brattgård skarai püspököt, és beszámolt

neki a Gyülekezeti Otthonban 12 év óta folyó tevékenységről, szolgálatokról, ismertette az épület karbantartási problémáit is. A püspök további munkára buzdítva ígéretet tett, hogy a skarai egyházmegye gondjaiba veszi a Gyülekezeti Otthon korszerűsítésének és renoválásának kérdését. Ennek érdekében kérte a Tângagárde Alapítvány bizottságának megalakítását, és egy évre szóló munkaterv beküldését.

Az országos presbiteri konferencia a következő munkatervben állapodott meg: "a) borási istentiszteleteinket a jövőben Tângagárdén tartjuk – szeretetvendégséggel, minden hónap első szombatján (vasárnapi week-end lehetőség is kínálkozik a résztvevők vagy távolról érkezők számára); b) közös karácsonyi ünneplés főleg magánosok, de családok számára is; c) cserkész-táborozás a téli szünidőben; d) hétvégi evangélizációs napok tavasszal és ősszel; e) egyéni ill. családi üdülés egész évben (az alábbi idő-szak kivételével); f) június 10 – július 10. között cserkész- és gyermektáborokat tartunk."

A Tângagárde Alapítvány Vezetősége: Kellner Pál egyházfelügyelő, Horváth Imre országos gondnok, Dívós Kálmán tângagárdei gondnok, Kovács István és Koltai Rezső. Ellenőrök: Beke Károly felügyelő (Malmö), Rehó István presbiter (Västerås).

Kellner Ilona
(Fotó: Útitárs, 1974 március)

1973. december 16-án a stockholmi Storkyrka-ban került sor Kellner Ilona lelkésszé szentelésére. Kellner Ilona svéd gyülekezetben, a Stockholm-környéki Sundbybergben kezdte meg lelkéssi szolgálatát, beosztása és megbízatása alapján munkáját megosztva a helyi svéd és a skandináviai magyar protestáns gyülekezetek szolgálatában. (Skandináviai melléklet, 1973 december)

Összeállította
Molnár-Veress Pál

Magyar teológusként Finnországban

Molnár Rudolf

1915-2003

1915. augusztus 14-én született Budapesten. Középiskolai tanulmányait a Fasori Evangélikus Gimnáziumban végezte, ahol 1933-ban érettségizett. Teológiai tanulmányait Sopronban, az Evangélikus Hittudományi Karon folytatta, ahol 1938-ban végzett. Lelkészé szentelése után a budapesti Deák-téri evangélikus egyházközség segédlelkésze lett.

1941-ben Molnár Rudolf hosszabb tanulmányútra Finnországba utazott, a finn és magyar evangélikusok közt 1924-ben létrejött, immár hagyományossá vált ösztöndíjas teológuscserere-egyezmény keretében.

A teológuscserere-egyezmény története a következő: Az első világháború végén létrehozott határrendezések új feladatok elé állították az egyházakat is. Finnország kivívta függetlenségét, s az ország lakosságának túlnyomó többségét magába foglaló evangélikus-lutheránus egyház az új állam keretében megerősödött. Ezzel szemben a magyar evangélikus egyház jelentős mértékben meggyengült, hiszen Magyarország területének és lakosságának jelentős része, s ezen belül az evangélikusok döntő többsége idegen uralom alá került. Az Európa-szerte előállt új helyzet felmérése és lehetséges orvoslása érdekében a World Alliance egyházi békegyűléseket rendezett: 1919-ben Hollandiában, 1920-ban Bernben, és 1921-ben Uppsalában. Magyar részről Raffay Sándor püspök vett részt ezeken a gyűléseken, ahol megismerkedett a finn Jaakko Gummerus professzorral, a későbbi püspökkel. A finn egyház a kisebb testvéregyházak támogatásának keretében, az 1924-ben tartandó Egyházi Napokra meghívta Raffay püspököt. Újtárra elkísérte a széles nyelvtudásáról híres, finnül is tudó báró Podmaniczky Pál professzor, aki nagy érdeklődést mutatott a finn egyházon belül jelentkező ébredési mozgalmak iránt. Az Egyházi Napok eredményeként megszületett a teológus ösztöndíjas cserére vonatkozó egyezmény, melynek alapján kölcsönösen egy-egy teológus mehetett tanulmányútra Magyarországra, és viszont: Finnországba. A soproni és helsinki teológiai fakultások közötti csereakció azonnal beindult, és éveken át sikeresen működött.

Amikor Molnár Rudolf 1941-ben Helsinkibe érkezett, a Finn Lutheránusok Evangéliumi Szövetségének "Domus" nevű otthonában szállásolták el. Itt ismerkedett meg Elmi Helkiö finn teológusnővel, a Domus akkori titkárnőjével, akivel nemsokára összeházasodott. Molnár Rudolf csakhamar bekapcsolódott az Evangéliumi Szövetség ébredési mozgalom munkájába.

Közben kitört a finn-szovjet – úgynevezett folytatólagos – háború. Teológiai elfoglaltsága mellett Molnár Rudolf a finn rádió magyar adásának bemondója lett, s ugyanakkor a finn-magyar katonai újság munkatársa. A háborúban szerzett érdemei elismeréseként 1942-ben megkapta a finn Szabadságkereszt IV. osztálya kitüntetését.

1943-ban megszületett Gábor nevű fiuk. 1944-ben Molnár Rudolf feleségével és kisfiával együtt visszatért Magyarországra, ahol Monoron kapott lelkészi állást. 1948-ban teológiai doktorátust szerzett. Disszertációjának címe: A finn evangéliumi mozgalom előzményei és kialakulása.

Magyarországon két kislányuk született: 1945-ben Liisa, 1947-ben Sára. A Turkui Egyetem meghívására Molnár Rudolf családjával együtt 1957-ben visszaköltözött Finnországba. 1957–1966 között a Turkui Egyetemen, 1964–1974 között pedig a Tamperei Egyetemen magyar nyelvet tanított. Tanári állása mellett segédlelkészi és kórházi lelkigondozói feladatokat is ellátott. 1964-ben Masku gyülekezete meghívta lelkészének, s itt működött 1978-ban történt nyugdíjazásáig. Ezt követően családjával együtt visszaköltözött Turkuba.

Molnár Elmi, aki egy évvel volt fiatalabb Rudolfnál, szintén teológiát végzett, s a turkui tanítóképzőben és a gimnáziumban kapott hitoktató tanári állást (akkortájt ugyanis Finnországban még nem szentelték fel a teológiát végzett nőket; erre csak 1995-ben kerülhetett sor, sok évtizeddel később, mint Magyarországon). Elmi kitűnően megtanult magyarul, akár csak a férje finnül, így önállóan vagy közösen folytathatták irodalmi tevékenységüket. Elmi Reményik Sándor és Túrmezei Erzsébet verseiből, továbbá Podmaniczky Pál írásaiból fordított finnre. Molnár Rudolf pedig Túróczy Zoltán írásaiból közölt finnül. A finn lapokban megjelent értekezéseinek témái: A lutheránus egyház Magyarországon; "Az ember tragédiája" világnézetéről; A magyar bibliafordításokról; Középkori magyar kódexekről stb. Külön kötetben jelent meg finn nyelven elmondott prédikációinak gyűjteménye, "Kun elämä valkenee" (Az élet világossága) címen, Helsinkiben, 1945-ben. Ugyanitt, 1958-ban, Elmi és Rudolf közös fordításában jelent meg az "Ainoa ratkaisu" (Az egyetlen megoldás) című, magyar lelkészek prédikációinak gyűjteményét tartalmazó kötet, a benne szereplő lelkészek rövid életrajzával és fényképével.

Molnár Rudolf 1958-tól hosszú éveken át gyakran szerepelt előadásokkal a Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezet nyári konferenciáin, az Ifjúsági Konferencia nagyheti találkozóin, más egyházi és világi rendezvényeken.

Az utóbbi éveken sokat betegeskedett, visszavonultan élt. 2003. május 14-én, Turkuban hunyt el, ahol május 30-án kísérték utolsó útjára és helyezték örök nyugalomra. Feleségével együtt három gyermeke, ezeknek házastársai, számos unoka és dédunoka gyászolja. Mindazok, akik ismerték és szerették Őt, kegyelettel őrzik emlékét.

Benedekné Dr. Szőke Amália
Helsinki

Molnár Rudolf, Benedek Ernő, Molnár Elmi, Weöres Imre és Weöres Gyuláné, 1991. március 15-én Helsinkiben, a Magyar Nagykövetség fogadásán (Benedekné Dr. Szőke Anália felvétele)

Hét évtizednyi elhallgatás után

”Hetven évnek kellett eltelnie ahhoz, amíg egyéni neki-buzdulásból elkészült a fordítás” – olvasható Bartha István előszavában, melyet Fredrik Böök: Utazásom Magyarországon című útirajzának most megjelent magyar fordításához írt. Az olvasó önkéntelenül felkapja a fejét, hiszen az Újszövetség fordításához is Luthernek csupán három hónapra volt szüksége. No nem a fordítás készült hetven évig, hanem hét évtizednyi elhallgatás után – még most is csak ”egyéni neki-buzdulásból” – vette valaki a fáradságot, hogy egy olyan könyvet fordítson le magyarra, amely Magyarországról, a magyarokról, rólunk szól. Talán szerzője oly jelentéktelen, vagy maga a mű oly silány, hogy nem érte meg lefordítani? Egyik feltételezés sem helyénvaló – az ok másban keresendő.

Fredrik Böök (1883–1961) korának vezető irodalomkritikusa, 1920–24 között a Lundi Egyetem irodalomtörténet-professzora, 1922-től a Svéd Akadémia tagja, kritikus, esszéíró és útirajzok írója, elbeszélések és regények szerzője, politikai viták résztvevője volt. Úgy vélte, hogy Németországot az első világháborút lezáró igazságtalan béke sodorta a második világháborúba, s ezzel az állításával később magára vonta a náci-szimpatizáns jelzöt. Egy ilyen szerzővel és művével pedig senki nem látta tanácsosnak foglalkozni.

Fredrik Böök szeretett minket, magyarokat, de ez nem akadályozta meg abban, hogy tárgyilagos képet fessen rólunk. A húszas évek végén hosszabb látogatást tett Magyarországon és a trianoni békeszerződés által elszakított területeinken, s tapasztalatait az Utazásom Magyarországon című könyvében foglalta össze. Böök nemcsak történelmünkkel, irodalmunkkal, zenénkkel, egyáltalán kultúránkkal, társadalmi helyzetünkkel volt tisztában, de nagyszerűen látta és értette a húszas évek magyar politikáját is. Mélyen elítélte a nagyhatalmakat, melyek a magyarok érdemi meghallgatása nélkül Magyarország területének kétharmadát, a lakosság háromötödét az általuk dédelgetett új kisállamoknak adták.

Az 1931-ben megjelent könyv utószavában Böök többek között ezt írja: ”A legsúlyosabb hibát Európa vezető államférfiai követték el. Magyarország kétségbeejtő helyzete csak töredéke annak a nyomornak, amibe Európát sodorták. Végző fokon a versailles-i béke utóhatásai azok, amelyek romba döntéssel fenyegetik Európát. Magyarország számára csak akkor virrad fel, amikor a lehetetlen határokat revideálják, és a fájdalmas görcs Közép-Európában feloldódik. Magyarország rehabilitálása elválaszthatatlanul összefügg Európának a káosztól való megmentésével.”

Böök könyvének egyik fejezete a Tiltakozás Trianon el- len címet viseli. A következőkben ebből idézünk egy részletet.

”Budapest utcáin csábított a májusi nap, s amikor a Lánchídhöz értünk, az egész várost mozgásban találtuk. A forgalmat lezárták, s különböző irányokból emberek tömegei tódultak felénk. Amit látunk, egyike azoknak a rendszeresen tartott demonstrációknak a trianoni béke ellen, melyeket a revízióért megszákítás nélkül harcoló Liga rendezett... A szélrózsa min-

Fredrik Böök: Utazásom Magyarországon. Püski Kiadó, Budapest, 2002. A könyv eredeti címe: RESA TILL UNGARN. Kiadta: P. A. Norstedt E Söners, Stockholm. Magyarra fordította: Bartha István.

Megrendelhető a 040-404 832-es telefonon. Ára 70:- svéd korona.

den irányából a Szabadság-tér felé tartottak a tiltakozó menek, arra a hatalmas térségre, ahol maga a gyűlés zajlott le.

A Szabadság-tér négy sarkán négy szobor áll; a magyar állam nyugati, északi, keleti és déli irányba eső veszteségei, Burgenland, melyet az osztrákok vettek el, Felvidék, amely ma Csehszlovákia részét képezi, Erdély, melyet Romániához csatoltak, és Délvidék, melyet a szerbek kaptak meg... Egész Európában nem volt még egy olyan harmonikusan kerek egység és nemzetgazdasági szempontból oly kiegyensúlyozott államalakulat, mint Magyarország. Ebből a földrajzi egységből a békeszerződés egy olyan nyomorékot szerkesztett, amely egyoldalúan csak földművelésre van ítélve.

Ehhez kell még számítani azt a rontást, ami az elszakított területek három és fél millió magyarját ellenállhatatlanul sújtja az idegen uralom alatt; sorsuk kegyetlenül kemény, üldözik őket, és különböző ürügyekkel fosztogatják...

Szlovákok, németek, románok és szerbek évszázadokon át léteztek magyar területen, egyre szebb virágzásnak örvendhettek, gazdagodhattak kultúrában és népességben, iskolákat építettek, irodalmat létesítettek, s nemzeti öntudatukban növekedhettek. Ugyanazokon a helyeken most megszüntetik a magyar iskolákat és kultúrintézményeket, erőszakkal a magyar birtokokat szisztematikusan kisajátítják, a magyar polgárokat tönkreteszik, és valamennyien azt várják, hogy mikor jön el az ideje annak, hogy minden, ami Magyarországra emlékeztet, és maga a magyar nyelv, teljesen eltűnjön. Magát a magyar nyelvet, a magyar nemzetiséget akarják szíven döfni... Ha mindezt tekintetbe vesszük, akkor nem csodálkozhatunk azon, hogy Magyarországon a néphangulat a trianoni békeszerződéssel kapcsolatban csak a ”NEM, NEM., SOHA, NEM, NEM, SOHA!” jelszóban kaphat világos kifejezést.

A trianoni béke revíziója elkerülhetetlen, s nem csupán a magyarság megmaradása szempontjából. Ha van valami, amit mai generációknak meg kellett volna tanulnia, az az, hogy Európa egy organikus egység, amelyben minden egyes tag szenved, ha valamely másik tag beteg és krízisek között van. Magyarországon a nyugtalanság nem tud elülni, amíg a sebek be nem gyógyulnak. Nem lehet egy egész népet úgy kezelni, mint páriákat, az éhség és a romlás határán, lesújtva azon érzés által, hogy Európa népei között csak másodrendű állampolgárnak tekintik, sokkal előnyte- lebb bánásmódban részesítve, mint szomszédait. Minden egyes egyén, aki ilyen helyzetbe kerül, végül kétségbeesne és erkölcsi- leg elbukna; ugyanez érvényes egy egész népre is. Nyugalmat követelni, apatikus megadást, alázatos resignációt attól, akit igazságtalanság ért, kimondottan pszichológiai képtelenség; maga az életösztön és az igazságérzet lázad fel ellene.”

Bözödújfalu 2000-ben (MVP felvétele)

Szente Imre

RÁKÓCZI SZABADSÁGHARCA

Szabadságharcról szólva mi magyarok általában 1848/49-re gondolunk. Volt azonban korábban is egy történelmi jelentőségű hősies kísérletünk nemzeti függetlenségünk visszaszerzésére: a Rákóczi Ferenc nevéhez fűződő kuruc szabadságharc 1703 és 1711 között. Rákóczi zászlóbontásának éppen háromszáz esztendeje, illő hát megemlékeznünk róla.

A 17–18. század fordulójára lezárult egy korszak a magyar történelemben: a „két pogány közt egy hazáért” folytatott harcok kora. A keresztény Európa összefogása végre-valahára megszabadított bennünket az egyik pogánytól, a töröktől; Buda 1686-ban, majd Savoyai Jenő zentai győzelmével 1697-ben az egész ország felszabadult a másfél száz éves török hódoltság alól. Mátyás király korában élvezett nemzeti függetlenségünket azonban korántsem nyertük vissza az egyik pogány kiiktatásával, sőt, még csak most lettünk kényre-kegyre kiszolgáltatva a másik ösellenségnek, mely Szent István óta újra meg újra megkísérelte országunk meghódítását és gyarmatosítását. Mohács után az ország nyugati fele, a török kiűzése után pedig az ország egésze Habsburg uralom alá került. Hogy a felszabadítóból hogy lesz megszálló és elnyomó, akkor tapasztalhattuk először, de nem utoljára: a második világháború végén bevonuló felszabadítóink ugyancsak rajtuk ültek közel félszázadon keresztül.

Legyenek állapotunkban, egy kiszipolyozott s elnéptelenedett ország erejével nem sok esélyünk volt függetlenségünk kiharcolására. Ám ennek vágya sohasem aludt ki a nemzeti lélekből. Nem csak a „dicső múlt” emléke táplálta, hanem az a tény is, hogy Erdélyben a hódoltság alatt is tovább élt egy bár megnyirbált s csak súlyos adóval és vazallusi kötelemekkel megvásárolt államiság, magyar fejedelemmel, országgyűléssel és közigazgatással. Az egész ország felszabadítása, a török kiűzése véget vetett ennek a kismagyar függetlenségnek is. Most, hogy Erdélyben megszűnt „egy magyar fejedelem florealni” – hogy Pázmány Péternek egy félszázaddal korábbi szavait kissé pontatlanul idézzük – immár akadálytalanul „gallérunk alá pökhett az német”.

Illyés Gyula, aki sokat töprengett viszontagságos történelmünkön, s kereste benne azt a vörös fonalat, amely végigvonul rajta s valamiféle magyarozással szolgálhat abban való nem éppen ellentmondások nélküli botladozásainkra, így fogalmazta meg a magyar sors vezérelvét: „Voltak nemzetek, melyeket a történelem arra kényszerített, hogy rosszak, kegyetlenek, csalók, hódítók legyenek, ha élni akarnak. A magyart ... szabadságra ítélte.”

Meghökentő következtetés, ha meggondoljuk, hogy az Árpádok, az Anjouk és Mátyás király évszázadai óta napjainkig csak néhány évtizeden át mondhattuk magunkat szabadnak, akkor is megcsonkítva s bizonyos szépséghibákkal. De a szabadság bajnokainak sem képzeltettük magunkat jó lelkiismerettel, ha tükröbe néztünk: nem nyögték-e paraszti népünk milliói évszázadokon keresztül azt az igát, melyet Dózsa felkelése után rakott vállaira Werbőczy törvénye? És hát nemzetiségeinknek sem siettünk megadni az általános polgári jogokon kívül azt az autonómiát, melyet a Kiegyezéssel Ausztriától kicsikartunk a magunk számára.

Ezzel szemben tény, hogy a legutóbbi három évszázad folyamán három ízben hajlandók voltunk akár a megsemmisülés, a nemzethalál széléig követni a Szent Szabadság géniusának harcra hívó szózatát: a Rákóczi, Kossuth és Nagy Imre nevéhez fűződő szabadságharcainkban. S méltán vívtuk ki mind a három alkalommal Európa csodálatát, a világ rokonszenvét, a szellem és erkölcs nagyjainak főhajtását, mert sohasem csak azt fogalmaztuk meg ilyenkor, „mit kíván a magyar nemzet”, ha-

nem azt is, hogy mit kíván az Ember, amikor emberméltósága magaslatán szembesül sorsával és Istenével.

Utólagos bölcsességgel könnyű esztelennek s politikai meggondolatlanságnak minősíteni Rákóczi vállalkozását a független magyar királyság visszaállítására. Mert hisz ez volt a szándéka, s e szándékát osztotta a nemzet java része is, még aki kételkedett is megvalósíthatóságában. Mintegy tanúságul a jövő számára meg kellett kísérelnünk: ne vádolhassuk magunkat, hogy meg sem próbáltuk. De más szempontból is menthető ez a „reménytelen” vállalkozás, és meg vagyok győződve róla, hogy erre is gondoltak a történelmi úri osztály tisztáiban látó elméi, elsősorban pedig Rákóczi: nem térhetünk ki a történelem kihívása elől, amikor véráldozatot követel. Meg kell győznünk hódolatunkat arról, hogy nem tehetnek akármit velünk. Legjobb, ha mindjárt az elején móresre tanítjuk: „Ne bántsá a magyart! Ne vidd túlzásba az elnyomást, ha azt akarod, hogy tűnjük uralmadat.” Ebben az elvben alighanem kezdettől fogva egyetértettek a két táborra szakadt, gyakorlatilag egymással polgárháborúban szembenálló kuruc és a labanc magyarok. Mikor 1711-ben „a nagymajtényi síkon letörött a zászló”, nem csak a fegyvert letevő kuruc sereg vezére, Károlyi Sándor volt magyar, hanem a fegyverletélt és a megadást elfogadó labanc seregé is, Pálffy János tábornagy. Melyik volt „áruló”? Mind a kettő? Vagy egyik sem? A vereségbe bele-törödni nem képes nemzetudat az árulás bűnében marasztalta el Károlyit, mint később Görgeyt: a nemzet a harcot még folytatni szándékozó vezéreknek: Rákóczinak, Kossuthnak adott igazat, szívére hallgatva s nem eszére. Nem különös, hogy Pálffy tábornaggal szemben, aki magyar létére nemcsak hogy nem vett részt a nemzet szent háborújában, hanem a császári hadak vezéréként oroszánrészt vállalt annak leverésében, soha fel sem merült az árulás vádjá. Ő csak „kötelességét teljesítette” mint a törvényes magyar király hivatalnok a s hadvezére (horvát bán, mint korábban Zrínyi Miklós). Sem ő, sem a „rebellesekhez” nem csatlakozó többi aulikus „labanc” mágnás és köznemes klienseik nem váltak árulókká az utókor szemében, bár természetesen maga a becsmérő „labanc” jelző mutatja, mi volt róluk a szabadságért harcoló kortársak véleménye.

A magyar nemzetudat alaposan megzavarodva, megtépázva került ki a „két pogány közt egy hazáért”-korból. A törököt ugyan minden magyar egyértelműen ellenségnek tartotta, ám az ugyanúgy szipolyozó, tohonya nyugati hatalom felől nem alkothattunk ilyen tiszta képet magunknak, hiszen az a keresztény Európa felénk nyújtott jobbajként közeledett, Szent István koronájával álcázta s legalizálta hódításait, gyarmatosító törekvéseit. Végso soron ez volt az oka, hogy minden szabadságharcunkat félszívvvel, nem teljes egyetértésben vívtuk ellene; elszakadási szándékunkat márcsak azért sem hangsúlyozhattuk, mert a detronizálás kimondásával méginkább megbontottuk volna saját sorainkat, mint ahogy meg is történt 1707 májusa és 1849 áprilisa után.

Nagy történelmi csapásokat követő keserűségünkben hajlandók vagyunk még ellenségeinket is túltenni az önbecsmérlésben. Vigasztalásunkra szolgálhatna ilyenkor az a tény, hogy voltak kiváló emberek, akik önszántukból vállaltak sorsközösséget velünk, még ha ez a messiás-sorsot jelentette is az ő számukra. Így szánt meg minket, nem szánva önmagát Széchenyi, s így vette magára terhünket Rákóczi is, egyik legnagyobb hódításunk. Visszahódításról beszélhetnénk inkább mindkét esetben, mert ha magyar földben gyökereztek is, végképp elszakadóban voltak már, amikor visszarántotta őket – nem a magyar humusz, hanem a „magyar ugar”.

Mondhatnánk persze, hogy a vér nem válik vízzé, meg hogy a hazai gyermekkor emlékei mélyebben vésődnek a lélekbe, mint az idegenben kapott nevelés. Apai ágon Rákóczi erdélyi fejedelmek sarja: déd- és nagyapja a két Rákóczi György volt, szülei pedig a már katolikus vallásra tért I. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona. Szóval anyai ágon is történelmi ősökkel dicsekedhetett: nagyapja a Bécsújhelyen lefejezett Zrínyi Péter horvát bán, a költő Zrínyi Miklós öccse. Az 1676-ban született II. Rákóczi Ferenc alig tízévesen megismerhette a katonaeletet mostohaapjának, Thököly Imrének oldalán, de méginkább az éveken át ostrom alatt tartott Munkács várában Európa-szerte csodált hős anyja, Zrínyi Ilona mellett. Tizenkét éves, amikor anyjával Bécsbe internálják. A Rákóczi árvák gyámságát Lipót császár veszi át, vagyonukat nem kobozza el, ám arra gondja van, hogy katolikus és aulikus szellemben neveljék őket, Ferencet egy csehországi jezsuita intézetben. Nagy jártasságra tesz szert az európai nyelvekben és műveltségben, magyar szót azonban csak a nagyritkán odalátogató anyjával válthat, míg ez férjét, Thökölyt követve végleg el nem hagyja Bécset. Gyermekait nem viheti magával. Ferencet tizenhét éves korában összeházasítják egy tizenöt éves német hercegnővel, akinek ereiben árpádvér is folyt. Az ifjú férj maga is birodalmi hercegi címet nyer. Bécsi divat szerint öltözködik, kísérlete, szolgaszemélyzete német, feleségével franciául beszél, magyarul csak felejt.

Immár megbízhatónak számított s hazatérhetett Magyarországra, hogy elfoglalja sárosi kastélyát és több vármegyére kiterjedő birtokait. Minthogy a hatalmas Thököly-vagyont is örökölte, Felső-Magyarország leggazdagabb földesura lett. A hazai viszonyokkal és a helybeli nemesiséggel Bercsényi Miklós ungi főispán ismertette meg, s ahogy anyanyelvében tökéletesedett, találkozott a magyar múlttal, saját őseinek viselt dolgaival, egyben feltámadt az érdeklődése az ország állapota s ügyei iránt. Bercsényi egyre növekvő társaságot gyűjtött az európai műveltségű s látókörű fiatal mágnás köré, bőven volt alkalma hallani sérelmek s jogfosztások miatti panaszt, zúgolódást, elégedetlenséget. E tévona nemesi szervezkedésnek azonban elébevágott a népmozgalom: a felső-tiszai parasztfelkelés, Thököly szétszórt kurucainak rajtaütései, portyái. S lám, ez a hegyaljai felkelés is Rákóczit kívánja vezérének. Rákóczi elszörnyed a hírre, lelki szemei előtt felrémlik nagyapjának, Zrínyi Péternek véres árnya. Sebtyben hintóba száll családjával együtt s meg sem áll Bécsig, hogy jelenlétével bizonyítsa királyhűségét. Mikor azonban a zentai győzelem hírére lelohadnak a felkelés tüzei, a sárosi kastély újra a nemesi szervezkedés központja lesz. Aggodalom s remény közt ingadozva figyelik az európai eseményeket. Európában ugyanis háború készül: a spanyol örökségért XIV. Lajos hadat indít Ausztria ellen. Rákóczi levélben tájékoztatja a francia királyt a magyarországi helyzetről és terveikről. A levelet a „megbízható” Longueval egyenest Bécsbe viszi. Lipótnak immár bizonyíték van a kezében a leggazdagabb magyar főúr hűtlenségéről. Rákóczit 1701 áprilisában hurcolják el egy éjszaka beteg

felesége mellől. Bécsújhelyen ugyanabba a cellába zárják, amelyből nagyapját a vesztőhelyre hurcolták. Mi mentette meg az unokát ugyanettől a sorstól? Felesége kilincselése, aranyai, leleménye? Az őrség kapitánya, egy Lehmann nevű porosz eresztette ki a dragonyosnak öltözött foglyot; életével fizetett érte. Rákóczit felesége hintaja várta a várkapun kívül, szerencsésen kijutott Lengyelországba. Ott találkozott Bercsényivel, aki már korábban kimenekült. Bujkálnak az orgyilkosok elől a galíciai Brezán várában: vérdíj van kitűzve mindkettő fejére. Rákóczi újabb levelet juttat el a Danckában (Danzig, Gdansk) tartózkodó svédországi francia követhoz a Napkirály címére: pénzt, fegyvert, tisztet kér a királytól egy lengyel zsoldos sereg felszerelésére, hogy azzal lépje át a magyar határt.

Magyarországon eközben várakat rombolnak, eltörlik a jászkunok kiváltságait, jobbágysorba taszítják őket, Jászkunságot bérbeadják a Német Lovagrendnek. Bécs katonaszédést rendel el a spanyol háború céljaira, erőszakkal soroztatja be a „kóborlókat”. Thököly két hadnagya, Esze Tamás és Kis Albert önként csap fel, sőt a verbuválást is vállalja. A hatóság csak akkor kap észbe, amikor a háborúba vonuló ezredből kiválik a két toborzó a besorozott regrutákkal együtt és felhúzódnak a hegyekbe. Új fegyveres felkelés készül, csak a vezér hiányzik. Követeket küldenek Brezánba 1703 tavaszán: „a föld népe kész, csak legyen feje”. Rákóczi habozik, de egy hónap múlva Bercsényivel együtt a „brezáni kiáltvánnyal” minden magyart, nemeseket és parasztokat harcra szólít a Habsburgok ellen, Magyarország fölszabadítására. Esze Tamás ezreskapitányként tér vissza az országba újabb seregeket gyűjteni. Piros zászlókat is visz magával „Cum Deo pro Patria et Libertate” (Istennel a Hazáért és a Szabadságért) felirattal. Ezzel megtörténik a zászlóbontás 1703. május 21-én.

Rákóczi június 14-én lép magyar földre, de siralmas látvány fogadja: Esze Tamás rongyos vitézekkel, egy vert sereg maradványaival. Egy héttel korábban ugyanis Károlyi Sándor főispán Dolhánál meglepte és szétverte a tiszaháti felkelőket, a zsákmányolt zászlókkal Bécsbe sietett dicsekedni és hűségét bizonyítani. Rákóczit lehagolták a baljós hírek, de nem fordult vissza. Tábornak ütött a határmenti Zavadkán, oda gyűjtötte s regulázta szedettvedett seregét. A szállingózó paraszton kívül befutott Ocskay László és Borbély Balázs nyolcvan szökevény huszárral; Rákóczi lovassága immár négyszáz főre rúg. Rákóczi bevárja Bercsényi érkezését a francia pénzen toborzott két lengyel dragonyos századdal, majd július elején tábornak bont és a Tiszántúlra indul.

Hadjárata inkább polgárháborúhoz hasonlít ebben az első fázisban, mint nemzeti szabadságharchoz. A vármegyei nemesek félnek a paraszthadaktól s nem csatlakoznak. A tiszabecsi révnél véres testvérharca kerül sor a csökönyös Kende Mihály nemesi hadával szemben, Kende maga is elesik. Rákóczi a csata után kiáltvánnyal szólítja fel csatlakozásra a nemeseket, kevés sikerrel. Kisvárdát ostrommal kell bevennie. Debrecen önként csatlakozik, Kállót Esze Tamás veszi be. A bihari

RÁKÓCZI FERENC KIÁLTVÁNYA

Költ Lengyelországban,
Brezán várában, 1703. május 3-án

Országunk s hazánkhoz való szeretetünküül s kötelességünküül viseltetvén, minden igaz, hazaszerető, országunk régi, dicsőséges szabadságát óhajtó, egyházi és világi, nemes és nemtelen, fegyverviselő és otthon lakos, egyszóval minden rendű igaz magyarokat hazafiúságokra intjük és kényszerítjük s kérjük, hogy, amint már Isten némelyeknek szíveket az hazáért felgerjesztette s egybenhozta, úgy ki-ki édes hazája szabadsága, nemzete mellett az Isten és törvényünk ellen képtelenül hatalmaskodó, zaklató, porcióztató, adóztató, nemesi szabadságunkat hatalmasan foglaló s fogyató, becsületünköt tapadó, s kegyetlenkedő birodalom ellen fogjon fegyvert!

II. Rákóczi Ferenc

rácok keményen ellenállnak, véresen visszaverik Bóné András ezereskapitányt. Rákóczi elfoglalja és lerontja fészükét, Váradolaszit, majd kiáltványban szólítja fel a szerbeket csatlakozásra. Bécs azonban már ekkor sikerrel szította a magyargyűlöletet, kedvezményekkel vásárolta meg a szerbek hűségét.

Hogy a nemesek félelmét eloszlassa, Rákóczi szigorú fegyelmet tartott fenn egyre duzzadó seregében, vesszőzéssel s halállal büntette a fosztogatókat. Viszont „vetési (Szatmár megye) pátense” mentesítette a felkelt jobbágyokat és családjukat a közterhek és a földesúri szolgáltatások alól. Ez persze nem volt a nemesség ínyére, mégis egyre többen csatlakoztak. Hogyne, hisz rögtön tisztí rangot kaptak, a főnemesekből generálisok lettek. A Bécsből csalódottan hazatérő Károlyi Sándor, akinek felesége, Barkóczy Krisztina közben feladta Nagykarolyt a kurucoknak, felcsapott Rákóczi tábornokának. Kuruc kézre került Nagybánya és Huszt is; az előbbinek átadásánál sajnálatos módon elesett Pinteá Grigor, az erdélyi román népi mozgalom vezéralakja. Szatmár erős vára azonban sikerrel ellenállt Rákóczi ostromának, s csak másfél év múlva nyitotta meg kapuit. Tokaj is fél évig állta az ostromot. Ott fogadta Rákóczi a nógrádi nemesek hódoló küldöttségét, köztük a fiatal Ráday Pál megyei jegyzőt, aki Rákóczi titkára és követe lett. Sárospatak elfoglalása után Rákóczi visszaállította a jezsuitáktól 1685-ben megszüntetett református főiskolát, s visszahívta a Kassára bujdosott diákokat. Ilyen gesztusokkal oszlatgatta a protestánsok félelmét a katolikus fejedelemtől.

Kuruc sikerek sorozata a felkelés első évében. Ocskay az ősz folyamán a Felvidék városait hódoltatja: Rimaszombat, Losonc, Fülek, Léva után a Garam menti bányavárosokat. A győzelmet egy hónapos áldomás követi: Ocskay eszik-iszik, dorbézol hetyke legényeivel, rúgják a port a tábornútú körül a Csinom Palkó ritmusára, hogy máig arról emlegesse őket az utókor. Ocskayra is ráfért volna egy kis fegyelmelés, de ezt már nem engedhette meg magának Rákóczy. Még azután sem, hogy a császári sereg rajtaütött a dorbézolókra s kiverte őket a bányavárosokból. Igaz, hogy csak három hétre, mert Bercsényi és Károlyi zólyomi győzelme (nov.20.) újra kuruc kézre juttatta az aranyat-ezüstöt szolgáltatató bányavárosokat. A zólyomi csata napján a szembenálló seregek közti mezőn valódi régi stílusú párviadal folyt le: Bottyán János császári ezredes, közismert nevén Vak Bottyán, a már jó hatvanas veterán páros viadalra hívta ki a kuruc vitézeket. A huszonhárom éves Ocskay László állt ki, ugyancsak híres verekedő. Maga is megsebesült, de Bottyán súlyosabban. Esztergomban gyógyult ki seblázából s egyben labancságából is; egy év múlva már Rákóczi generálisaként harcol.

1703 végén Erdélyben is megindul a nemesség átállása. Októberben még sikerül Rabutinnak, Erdély katonai parancsnokának hadiadót megszavaztatnia a gyulafehérvári országgyűléssel a kuruc veszély elhárítására, s novemberben székely hadakat küldenie Erdély északi végére, a kurucok azonban Bonchidánál szétverik őket, főkapitányukat, Thoroczka Istvánt foglyul ejtik s Rákóczihoz viszik, ahol hamarosan hagyja magát meggyőzni.

Az 1704. év Rákóczi híres kiáltványának megjelenésével indul. Nagyszombatban nyomtatták, írója Ráday Pál. „Recrudescunt diutina inclytae gentis Hungariae vulnera” (Megújulnaak a híres magyar nemzet régi sebei) A sérelmeket felsorolva ország-világ előtt igazolja a felkelés jogosultságát. Télen át folyik Miskolcon az államszervező munka. Rákóczi a köznemességből szeretné kinevelni a jövőndő független ország gerincét; ám ezt az osztályt züllesztették leginkább szét az elmúlt évszázadok. Politikai gyakorlat hiánya, műveletlenség, barbár szokások, tivornyázás, meddő virtuskodás, járatlanság a hadviselésben – ebből a sárból kellett volna kimosnia a tiszta aranyat már Zrínyi Miklósnak is. Rákóczi polgárt akar faragni az előjogaira kényes köznemesből: kiterjeszti rájuk is a vámkötelezettséget. Persze zúgolódnak ellene s az ellen is, hogy az elfoglalt birtokokat nem siet kiosztani kuncsorgó hívei közt, hanem közvagyonnak nyilvánítja. Pénzt is veret, aranyból és rézből. Kiált-

A Rákóczi-szabadságharc első szakasza (1703-1705)

vánnyal fordul a horvát rendekhez, Ráday Pált Lengyelországba küldi XII. Károly svéd királyhoz, majd a porosz uralkodóhoz is. Csatlakozásra szólítja fel az erdélyi szászokat, fogadja XIV. Lajos küldöttjét – egyszóval fejedelmi udvart tart, uralkodóként viselkedik.

A fegyelem érdekében olykor meg kell keményítenie szívét e példát statuálnia. Ennek esik áldozatul Kis Albert, Esze Tamás toborzó cimborája, Thököly régi hadnagya. Tragédiája háttere a nemesek és a jobbágyok közti feszültség. A szatmári ostromgyűrűből 1704. febr. 12-én kitortek a német várvédők és szétszorták a kuruc ostromzárát. Ki a bűnös? A némettel bratyzó, a várba ajándékokat küldözgető Sennyei István generális, vagy Kis Albert parasztkapitány, aki a regulát megszegve hazarendelte nagyszöllősi katonáit, mert híre jött, hogy hozzátartozóikat robotra kényszerítik a földbirtokosok? A „vetési pátensben” biztosított mentességet a „szűkebb családról” szívesen kiterjesztették volna a „nagycsaládra” a jobbágykatonák. A haditörvényszék Sennyeinek ad igazat, Kis Albert ezereskapitányt „összelövdözik”. Nem kis küzdelmébe kerülhetett Esze Tamásnak, hogy „az ország igazsága” mellé álljon a barát és harcostárs igazsága ellenében.

1704 húsvétján Károlyi Bécs körül nyargalászik, tűzijátékkal ijesztgeti a császárt és a bécsieket. Amivel csak annyit ér el, hogy a haditanács új adót s katonaságot szavaz meg a rebellió leverésére. Januárban indított dunántúli hadjáratában is az Ocskay-féle huszáros-látványos, de vereséggel végződő harcmódot követi Károlyi. A Tirolból, Horvátországból, Alsó-Ausztriából verbuvált császári sereg új parancsnoka, Heister Siegbert elől Károlyi kereket oldott, kiszolgáltatva a Dunántúlt a bosszúnak, pusztításnak.

Bercsényi higgadtabb s eredményesebb: május végén a Felvidéken törbe csal s megsemmisít egy császári sereget. A szomolányi szorosban ütnek rajtuk a szlovák parasztok, akiknek Bercsényi szabadságot ígért.

Higgadtabb fővezért állít Rákóczi a dunántúli kuruc sereg élére is a nemrég hozzápártolt Forgách Simonnak, Bercsényi unokatestvérének személyében. Az új vezért bizalmatlanság fogadja a közemberek sorában: kósza hír szerint őt maga József király, Lipót fia és utóda küldte, aki apja „kemény-kéz-politikája” helyett új módszerekkel próbálja lecsendesíteni a magyarországi rebelliót. Forgách gyanúságát fokozta egy epizód: egyszer az éppen a közelben vadászgató József király egész zsákmánya egy portyázó kuruc csapat kezébe került, Forgách azonban lovagiasan visszaküldte az egészséget a királynak. (Sok tekintetben kísérteties

párhuzamok észlelhetők két szabadságharcunk között. Forgách jellemében s modorban feltűnően emlékeztet Görgeyre, akinek „áruló” voltát ugyancsak egy hasonló pletykaszintű vadászhistória „támasztja alá”). Az Ocskay és Károlyi típusú vezéreknek sem tetszett Forgách, aki képzett katona lévén megvetette a hajrás-huszáros harcmodort és erős fegyelmet tartott a seregben. Pápa és Győr között Koroncónál azonban súlyos vereséget szenvedett; Károlyi ugyanis nem kelt át a Rábán s elkésett a segítséggel. Alighanem prédálással volt elfoglalva, mert egy hónappal rá ilyen levelet írt a feleségének: „Harmadnap alatt gyönyörű ménest, gulyát, svájcer teheneket indítok meg, Édesem, azonban arany- s ezüstmarhát is küldök, Édesem, melyek mind ellenségtől nyertettek.” – Tudvalévő, hogy a zsákmányoló kurucok nemigen nézték, ki ellenség, ki nem. Károlyi július 4-én vert meg egy császári generálist Szentgottárdnál, ám a méneseket s gulyákat nyilván nem a generálistól szerezte.

Maga Rákóczi a Bácskába vezet hadat a szerb határőrök ellen, majd Szeged városát megszállva a várat kezdi ostromolni, hogy a temesvári pasával egyesülve bekerítsék Erdélyt, ami egész vállalkozásának legfőbb célja. Már korábban elküldte megbízottját Erdélybe, hogy képviselje érdekeit az országgyűlésen. Beütött azonban a balszerencse, meghozzá kétfelől is: a temesvári pasa kikötötte, hogy Rákóczi neki foglalja el Szegedet; az európai fronton pedig Rákóczi király-jelöltjét, Miksa Emánuel bajor választót és szövetséges francia hadait aug. 13-án Hochstädtnél tönkverik az angolokkal szövöttek császáriak. Annyit elért ugyan, hogy az erdélyi országgyűlés júl. 8-án fejedelemmé választotta, de attól még messze volt, hogy el is foglalhassa fejedelmi székét. Megvolt azonban a fejedelmi cím, mely szalonképessé tette őt Európa udvarai szemében: a Napkirály csak nem szövöttek egy rebellel! Erdélyi fejedelmével már tárgyalhat, diplomáciai kapcsolatba léphet.

A gyulafehérvári fejedelemválasztás arra mutat, hogy Erdély, bár meg van rakva császári hadakkal, keresi a szabadulást. A szentbenedeki csata után (1703.szept.20.), ahol a kurucok legyőzték a határ védelmére küldött székelyeket, Rabutin Szebenbe húzódott, miután előbb Gyulafehérváron törbe csalta az erdélyi urakat, habozó félelmüket kihasználva Bethlen Miklóssal egyetemben Szebenbe kényszerítette őket. Csak Teleki Mihály nem mozdult Kövállról. Szebenben Rabutin pénzt vevett az urak ezüstjéből, szemük láttára végeztette ki az elfogott kurucokat. Erdély fej nélkül maradt, nem akadt még csak alkalmas parasztvézér sem. A máramarosi Pintye (Pintea) Grigor, aki Erdély Esze Tamása lehetett volna, korán elesett – máig tovább él azonban a mondákban és énekekben. Támadtak ugyan itt is hetyke, garázda kuruc martalócok, de csak romlásba vitték a bennük bízókat. Guthi István, török földről hazatért kuruc hadnagy Gyulafehérvár romlását okozta. Mikor megostromolta a várost, a gyulafehérváriak összecsapottak vele, amiért aztán Rabutin kegyetlen bosszút állt a városon. A vert sereg helyébe Guthi újat toborzott, foglyul ejtette az ímmel-ámmal hadat gyűjtő Pekry Lőrincet s rabként küldte Rákóczihoz, akinek ugyan nem sok haszna lett a hétpróbás köpönyegforgatóból. Egy másik garázda kuruc, Kaszás Pál, a somlyói vár volt hadnagya szintén hadat gyűjtött erőszakos verbuválással. Rákóczi Orosz Pál generálist küldte be hozzá Erdélybe erősítésül. Rabutin a székelyeket állította a kuruc sereggel szemben Thoroczkai István vezetésével. A vezérek azonban szót értettek egymással és Bonchidánál együtt verték meg a németet. A csata után Orosz és Thoroczkai Rákóczihoz mentek, Kaszás Pál maradt kakasnak a szemétdombon, no meg persze Guthi. Két irányban indultak el: Guthi a székelyföldre, Kaszás Enyed felé. Útközben raboltak, gyűjtögettek. A meghódolt falukat hátrahagyták Rabutin bosszújának. A székely székelyek csatlakoztak Guthi seregéhez, és Ebesfalvánál Holdvilág-völgyében ütköztek meg a császáriakkal 1704. január végén. Guthi hebehurgyaságának áldozataként több ezer székely maradt holtan a csatateren. De neki is rossz vége lett: Torda piacán vágta le Kaszás Pál.

Rákóczi ezután Thoroczkai Istvánt küldte haddal Erdélybe. Ugyanakkor ért oda a török földről visszatért kurucok egy csoportja

Orlay István vezetésével. Gyulafehérvár az utóbbiaknak adta meg magát, mire Thoroczkai féltékenyen sietett a helyszínre, sorsára hagyva Enyedet és gyenge őrségét. Rabutin porrá égette a várost főiskolájával együtt, hiába jöttek ki elébe könyörögni a híres kollégium professzorai (március 13.). Bethlen Miklós Szebenben siratta Enyed romlását és hazája sorsát; *Olajágot viselő Noé galambja* című írásában kínlódva keresi Erdély útját a császár és Rákóczi háborújában. Sokba került ez a röpirat Bethlen Miklósnak: júniusban Rabutin lecsukatta Szebenben, majd Bécsbe toloncoltatta, hogy soha többé vissza ne térhessen szülőföldjére.

Székelyföld okult a történelekből. Újból fegyvert fogtak, de körültekintőbben: nem a zsákmányért, hanem a szabadságért. A megerősített várakból és városokból egyre többen szöktek ki a kuruc sereghez. Végül kényszerítették vezetőiket, hogy hívják be Rákóczit.

1704 nyárvégétől karácsonyig fegyverszünet volt. Selmecebányán béketárgyalások folytak holland és angol közvetítéssel, eredménytelenül. A fegyverszünet sem Ocskayt nem akadályozta stájerországi portyáiban, sem Heister generálist Siklós, Simontornya és Dunaföldvár elfoglalásában. A hochstädti vereség után XIV. Lajos csak tisztekkel és szakértőkkel segíthette Rákóczit. Nagyobb nyereség volt Bottyán megjelenése a kuruc táborban: épp hadbíróság elé vitték volna Bécsbe, amikor a nyergesújfalusiak megszöktették. Novemberben már meg is vette Érsekújvárt a kurucoknak. Előzőleg Kassát sikerült elragadniuk a Montecuccoli-ezredtől. Karácsony másnapján azonban Rákóczi csatát veszített Heisterrel szemben, aki nagy veszteségek árán bevonult Nagyszombatba. Károlyi ezúttal is csak az ütközet végére ért oda hatezer lovasával.

Az 1705-ös év jól indult: Szatmár várának elfoglalásával. Kuruc kézre került Eger is. Károlyi a Csallóközből, Bottyán a Duna–Tisza közéről érkezett a Dunántúlra, Pápa–Sárvár térségébe. A támadás hírére Heister is a Dunántúlra indul a Felvidékről. Bercsényi Esztergom vármegyében útját állja s március végén megveri.

Bécsben meghal Lipót császár és király, József végre elfoglalhatja a trónt. „Amore et timore” (szeretettel s félelemmel) akar kormányozni; kiáltvánnyal fordul az ország népéhez, Esterházy Pál nádor az országgyűlés összehívását ígéri. A király leváltja Heistert és Ludwig Herbeville-t nevezi ki a magyarországi háború fővezérévé. Mintegy nyolcvanezer főnyi sereggel küldi Magyarországra, seregében dán segélyhadak és rác ezredek is vannak. Rákóczi felkészül a fogadására: Solt és Kalocsa között hidat veret a Dunán, Vak Bottyán serege építi francia mérnökökkel.

Vak Bottyán

A dunántúli parton pedig vár épül: Bottyánvára. Dunaföldvárt is ostromolják, sikertelenül: Glöckelsberg előbb odaér Budáról a felmentő sereggel, mint Rákóczi az egri táborból. Előreküldött ezrede átállt németekből verbuválódott: nem siettek. Elesett Bottyánvára, odalett a dunai híd, maga Bottyán is megsebesült. A közemberek tisztjeiket okolják, vége a kuruc egyetértésnek. Mindez június második felében történt. Rákóczi Gyömrőn gyűlésbe hívja népét, nem titkolja csalódását és keserűségét, de ígéri, hogy folytatja a harcot, egyetértésre s bosszúra szólítja fel híveit (júl.3.). A dunántúli hadjárat tervéről azonban le kell mondania. Augusztus 11-én megegyezés megütközik Herbeville seregével a Vág-vidék mocsarai közt; ez a csata is vereséggel végződik azonban a kuruc parancsnokok széthúzása miatt, pedig a kurucok kétszeres túlerőben vannak. Herbeville Erdély felé veszi útját, Rákóczi pedig Szerencsen tart országgyűlést szeptember 12-én.

Szerencsen huszonöt vármegye küldöttei táboroznak, elsősorban köznemesek. Hangsúlyozzák a nemzet jogát a szabad királyválasztáshoz; Józsefet nem ismerik el; megállapítják, hogy jelenleg interregnum

van Magyarországon. Bercsényi javaslatára a rendek fejedelemmé választják Rákóczit, aki le is teszi fejedelmi esküjét. Beszédében a nemesi kiváltságokról szól, a jobbágyokról ezúttal megfélekedzik. A nemesség ünnepli önmagát; „magnum fecerunt aldumas”, ökörsütés, kemény kuruckodás.

A külföldi hírek nem éppen biztatóak. Ráday Pál hozza XII. Károly svéd király választát: ő inkább a Habsburgok barátságát keresi. Október 8-án Rákóczi is Erdélybe indul; végül is ott kell eldölnie, ki az ország ura. November 11-én el is dől: a kuruc sereg a zsigóiban szorosban vereséget szenved Herbeville hadaitól. A Szamos völgyében akartak csapdát állítani a bevonuló császári seregeknek, de a sok vezér sem a sáncmunkát, sem a harcot nem tudta egységes terv szerint végrehajtani. Az erdélyi háború fővezérét, Forgách Simont akkor már mindenki árulással vádolta, Károlyi pedig szokása szerint csak nézője maradt a csatának, s a birtokadományozás elmaradását kérte számon a fejedelemtől. Az erdélyi urak: Teleki Mihály, Pekry Lőrinc, Thoroczkai István sértve érezték magukat az „idegen” Forgách fővezérsége miatt. A zsigóiban vereséggel Rákóczi elvesztette Erdélyt.

1705 őszén a Dunántúl már nemigen bízott a kurucok erejében. Háromszor dülta végig Heister, Pálffy meg a „fekete rác”. De semmivel sem voltak jobbak Károlyi és Forgách kurucjai: válogatás nélkül zsákmányoltak, égettek ők is. Forgatták is fűgén köpönyegüket a dunántúli urak; a vasi alispán négyszer is pártot cserélt. Bécs két hadsereggel rakta meg a Dunántúlt: Heister Szentgotthárdnál táborozott, Pálffy János négyezer rúccal Komáromban. Rákóczi Bottyánra bízta a beteg Dunántúl orvoslását. Bottyán november 4-én átkelt a Dunán s megrohmozta Simontornyát. Egy hét alatt sikerült megadásra rávennie a vár őrségét; onnan intézett felhívást egész Dunántúl népéhez. Tatát könnyen bevette, Pápa azonban kemény harcra került, maga Bottyán is sebet kapott. Béri Balogh Ádám elfoglalta Pécsert, majd bevonult Kőszegre. Ugyanakkor Pálffy Szombathelyt szállta meg. Rákóczi így zárja az évet: „Való, begyűtt Erdélybe az ellenség; de Bécs tájára is elérkeztek hadaim. Ki nyert, ki veszített? Megmutatja az idő.”

A következő, 1706-os év tavaszától nyár közepéig hallgattak a fejeverek. Béketárgyalások folytak Nagyszombatban. Minthogy azonban a két leglényegesebb pontban: Erdély függetlenségében és a külföldi hatalmak jóállásában a felek homlokegyenest ellenkező állásponton voltak, a tárgyalások július 22-én eredménytelenül végződtek. Békülékenységére jelül és a meggyőzés nyomatakául az udvar hazaengedte Rákóczit feleségét és két kisfiát; két hónapig együtt lehetett a család. Akkor Rákócziné visszatért karlsbadi internáltságába, ahonnan aztán 1707 januárjában megszökött XII. Károly poroszországi táborába, majd onnan Lengyelországba. Rákóczi ellenállt a kísértésnek, pedig József császár a feleség közvetítésével egy birodalmi hercegséget ajánlott fel neki Erdélyért cserébe.

A fejeverszűnet alatt mindkét fél a folytatásra erősíti magát. Bécs lekenyerezi a horvátokat és a szerbeket; a horvát rendek zágrábi gyűlése tizenötezer katonát ajánlott meg a kurucok ellen. Rákóczi XIV. Lajost szövetkezésre kapacitálja, sikertelenül. A francia-bajor szövetségesek május 23-án újabb vereséget szenvedtek Belgiumban Marlborough hercegtől. A nyár folyamán Rákóczi a Porta hozzájárulásával a tatár kántól kér harmincezer főnyi segélyhadat a horvátok és a szerbek ellen; ebből szerencsére semmi sem lesz. Augusztusban Bottyán és Esterházy Antal kuruc generálisok Sopron körül portyáznak, Bécsig eljutnak. Szeptember közepén Esztergom kuruc kézre kerül, de egy hónap múlva Forgách hibájából újra a császáriaké lesz. Rákóczi ezt már mégis megsokallja: november végén Krasznahorkán elfogatja Forgáchot, majd Szepes várban őrizteti 1710 végéig.

Rabutin október elején kudarcot vall Kassánál, november elején pedig Heistert veri meg Vas megyében (Egervár, Győrvár) Béri Balogh Ádám és Bezerédj Imre, Heistert foglyul is ejtik.

1707. február 10-én Székelykocsárdon egy egész német regimentet letek meg alvás közben s mészároltak le Esze Tamás kurucjai. Vezérik, Tige ezredes csak azért menekülhetett meg, mert Pekry Lőrinc kuruc tábornok futni hagyta.

Rákóczi, aki továbbra is Erdélyt tartja szívügyének, fejedelmi beiktatásra készül. Szamosfalvánál fogadják őt az erdélyi urak 1707. márc. 23-án; az országgyűlést Marosvásárhelyt tartják április 5. és 21. között. Kimondják Erdély elszakadását a Habsburg-háztól, hűséget fogadnak Rákóczinak, megerősítik az egy éve tartott huszti országgyűlés határozatát Erdély és Magyarország konföderációjáról. Rákóczi Kolozsvárt megalapítja a Nemes Ifjak Társaságát, melynek keretében tisztiképzés folyik majd, részben a testőrszolgálat ellátására. Az ünnepet az teszi teljessé, hogy Bagossy Pál császári ezredes Rákóczi mellé áll. Őt is, Esze Tamást is brigadérosná nevezi ki a fejedelem.

Nem sokáig időzhet azonban Erdélyben, nem foglalkozhat uralma megerősítésével, urak és jobbágyok ellentéteinek elsimításával. Gyenge kezekben kénytelen hátrahagyni országát: Pekry Lőrinc gondjaira. Magyarországi országgyűlést nyit meg a Sajó menti Ónodon 1707. május 24-én.

Fejedelmi pompával vonul be, a gondok-bajok azonban hamarosan előtűnnek. Számos megye meg sem jelent; a meghívottakat előzetesen kiadott körlevéllel dolgozta meg Turóc vármegye.: Forgách elfogatása ellen tiltakoztak. Még nagyobb a felzúdulás, amikor Rákóczi bejelenti, hogy a hadviseléshez szükséges kétmilliót közmegadótással akarja előteremteni, s hogy a rézpénz is el kell fogadni fizetési eszközü. A megyék tiltakozása keserű szavakra indította a fejedelmet: „Édes hazám, ne szenvedd rajtam ezt a gyalázatot!” S hogy ő inkább lemond, földája a játszmát. Az érzelmekre ható szavakra Bercsényiben felforrt a vér: kardot rántott, példáját mások is követték. Ott helyben felkoncolták Turóc megye viceispánját, megsebesítik, később kivégzik a megye jegyzőjét, összetörik a megye pecsétjét, címerét, széttepik a zászlaját. Ezután megszavazzák a közadózást és a rézpénz elfogadását. Kimondják a Habsburgok trónfosztását: „Eb ura fakó! A mai naptól József nem királyunk!” – Az ónodi országgyűlésen esett vérengzés nagy meghasonlásra mutat.

A fejedelem új külpolitikai lépéseket tesz. Tétova kísérlete IX. Kelemen pápa megnyerésére nem jár eredménnyel, sőt: a pápa körlevelében szólítja fel a magyarországi katolikus papságot, hogy ne támogassák Rákóczit. Biztatóbbnak tűnik Nagy Péter orosz cár válasza: követe

A Rákóczi-szabadságharc második szakasza (1706-1711)

útján felajánlja Rákóczinak a lengyel trónt, megígéri, hogy megnyeri számára a magyarországi szerbek támogatását. Bercsényi, aki közben „fejedelmi helytartóvá” lépett elő, augusztus 20-án küldöttséggel indul Varsóba a cárhoz. Az eredmény a „varsói szerződés” (!), tele szép ígéretekkel, hogy a cár „közbenjár” a császárnál Magyarország függetlenségéért, s megsegíti Rákóczit a svédek ellen, ha megtámadná őt mint lengyel királyt.

Eközben Rabutin vészesen közeledik Erdély felé, Bécsből a lébényi táborba, onnan Budára, október elején már Aradon van. Különösebb erőfeszítés nélkül birtokba veszi Erdélyt. Semmit sem segít, hogy Rákóczi november végén leváltja Pekry Lőrincet és Károlyit nevezi ki fővezérnek.

Károlyi 1708 februárjában jelentős katonai erővel indul ugyan Erdélybe, a nyár folyamán beveszi Szászsebest, de Kolozsvárt sikertelenül ostromolja. Erdély végleg elveszett Rákóczi számára.

Ez az év egyéb balsikereket is hoz. Rákóczi trónjelöltje, a bajor Miksa Emánuel végleg lemond a magyar koronáról, mivel XIV. Lajos támogatásában nem bízhat. A francia–bajor szövetség júliusban újabb vereséget szenved Flandriában; a franciák visszavonulnak, a Napkirály súlyos pénzzavarokkal küzd, a kuruc segély akadozik. Rákóczinak már csak a cárban van némi reménye. Fáradhatatlanul szövi azonban terveit; már új jelöltet is talált a magyar koronára a porosz trónörökösben. Morvaországot és Sziléziát akarja fellázítani a Habsburgok ellen. Mindent egy lapra tesz föl: pompásan felöltözteti, felszereli palotáit és Esze Tamás elárvult ezredeit (Esze Tamást május 27-én egy „eltévedt” golyó találta el Nyitránál két kuruc század csetepatéja közben; a vizsgálat nem derített ki semmit), s elindul Egerből északnyugat felé. Titkos célja a háború kiszélesítése, kapcsolat teremtése a poroszokkal. Türelmetlen hadi népe azonban ráveszi, hogy ostromolja meg Trencsén várát, ha már útba esik. Ostrom közben azonban beérte a nyomát követő Heister (március óta újra ő a császáriak fővezére). Augusztus 3-án véres csatában megsemmisült a szép sereg; hatezren estek el, többségben kurucok. A trencsényi vereség, melyet hétezer német mért közel kétannyi kurucra, pedig ágyú is csak Rákóczinak voltak, Esze Tamás komor jóslatát igazolta: „Nyakát szakadni látom a mi dolgainknak” – írta pár hónappal korábban a fejedelemnek. Talán a tarpai jobbágyból lett kuruc brigadérosára emlékezve iktatta törvénybe a fejedelem a jobbágykatonák örökös szabadságát decemberben a sárospataki országgyűlésen.

A bomlás jeleként a nemesek soraiban egyre inkább divatba jött az átállás. Pálffy előre nyomuló serege éget, pusztít ugyan, de a megtérőket jutalmazza. Atpártolt Rákóczi hadsegéde, Józsa Mihály, Révay Gáspár pedig Nyitra várát adta fel Pálffy tábornagnak, aki már a hadjárat teljhatalmú fővezére volt. Ocskay László a katonáit félrevezetve egész ezredét átvitte a császár hűségére. Bezerédj Imre éppen szökni készült, amikor elfogták. Fejét vették Sárospatakon 1708 decemberében.

De nem veszett ki még a régi virtus sem: szeptember 2-án Béri Balogh Ádám ezrede a Tolna megyei Kölesd mezején levágott egy közel hatezer főnyi császári sereget; ötszáz málhás szekér, három ágyú volt a zsákmány. (Illyés Gyula a *Puszták népében* Thaly Kálmán „kuruc versét” idézi: *A kölesdi harcon, a kölesdi harcon / Hej, én is ott voltam, elejének vágtam! / Elejének vágtam, közepét bontottam, / mint kaszás az füvet, döntöttem, rontottam. // Mikor Balogh Ádám a kardját emelte, / Sándor László akkor dandárt reávitte. / Vedd fel, fiam, bátran németnek lövését, / ne mutasd szívednek semmi röttenését...)*

Felső-Magyarországon Bottyán elkergeti Heistert Érsekújvár alól, pedig negyven mozsárgyúval lövette a várát. Erdélyben Horváth György kapitány kitört Görgény rommálott várából, átvágott az ellenséggel megrakott Erdélyen, hogy Rákóczihoz csatlakozzon.

Ebben az évben (1708) pestis dúlta egész Magyarországot. A Székelyföldön százezrek, Rákóczi seregében a legderekabbak estek áldozatul. Fel kellett adni a bányavárosokat.

1709 elején Rákóczi követei a Portán és Péter cárnál instanciáznak. Július nyolcadikán döntő fordulat áll be a svéd–orosz háborúban, s XII. Károly poltavai veresége után Péter cárnak nem érdeke többé Rákóczi lengyel királysága és a svédek elleni szövetsége. Károly török földre menekül. Rákóczi diplomáciája oda is utána megy: felajánlja a béke közvetítését. Valamit azért Rákóczi is nyert az eseten: november végén a svéd király lengyel szövetségese, Jozef Potocki Rákóczi szolgálatába állt négyezer zsoldosával. Sok köszönet nem volt benne: alig egy év múlva a zsoldosok felláztak s Potocki gróffal együtt elmasíroztak Törökországba a svéd királyhoz.

Az év folyamán elvész Veszprém, majd az egész Dunántúl; a Felvidéken Árva, Lőcse, Késmárk. A legnagyobb veszteség azonban Vak Bottyán halála szeptember végén Hatvanban.

1710 újév napján Jávorka Ádám az ellenség vonala mögé hatolva elfogta Ocskayt; két nap múlva rögtönítélő hadbíróság nyakzatatja le Érsekújvárt. A bástya fokára tűzött fej köré gyűlt hollók így kárognak Thaly Kálmán versében: *Kár, kár, kár, kár vala Ocskai Lászlónak, / illyen nagy vitéznek – lenni árulónak! // De nem kár hazáját, vérit eladónak / szeméit kivájni, fekete hollónak!*

Január végén a Nógrád megyei Romhánynál megállták a helyüket a kurucok, ám a csata után elragadta őket a zsákmányszerzés szenvedélye, győzelmük vereséggé változott. Elveszett Eger, Szolnok, végül szeptember 24-én a magányos sziget: Érsekújvár is. Júliusban Balogh Ádám Kőszegig nyomul, de a visszavonulásnál rajtaveszt: október végén a császáriak kezébe kerül, megkínózzák és fejét veszik. Emlékét egyebek közt a közismert nóta őrzi: *Török bársony süvegem / most élem gyöngyöletem; / Balogh Ádám a nevem; / Ha vitéz vagy, jer velem! // Fakó lovam, a Murza / Lajta vizét megússza; / Bécs alját ha nyargalja, / császár azt megsirátja.*

Év végén Pálffy János fővezér magánlevélben szólítja fel Károlyit közvetlen tárgyalásra. Károlyi Rákóczi tudtával s beleegyezésével válaszol: a javasolt békefeltételeket nem fogadja el. Károlyit korábban minden javaitól megfosztotta Bécs; most azonban ígéretet kap, hogy minden jószágát s méltóságát visszaadják, ha tetteikkel igazolja hűségét.

1711. január 9-én Rákóczi Lengyelországba megy, hogy Péter cárral találkozzon. Bercsényit még novemberben kiküldte tárgyalások végett. Távollétükben Károlyi és Pálffy fegyverszünetben egyeznek meg; személyes találkozásukról Károlyi beszámol Rákóczinak Lengyelországban, egyben találkozást közvetít Rákóczi és Pálffy között is. Február elsején Rákóczi hadiszemlét tart a Szatmár megyei Olcsván; tájékoztatja híveit a fejleményekről s tanácsukat kéri. *Hallgassátok meg, magyarim / amit beszélek; / Tanácsoljatok vitézim, / mi tévő légyek; / Jön az ellen, dül-fül, pusztít, / rabol, kerget, mindent éget; / Jaj, már mit tégyek? // Tanácsoljuk felségednek, / meg se is vesse: / Aranyait, ezüstjeit / rúdba veresse; / rakassa fel, vitesse el, / hordassa el és menjen el / merre szemé lát...! – ilyennek tudja Rákóczi búcsúját a kesergő ének. Február 21-én Vereckénél hagyja el az országot, nem tudja, hogy örökre, de rossz sejtelméi vannak: „Legdrágább kincsemet, édes hazámat, Munkácsomat ... mindenemet Kegyelmedre hagyom” – írja Károlyinak. Márciusban Károlyi kimegy Rákóczihoz, megmutatja Pálffy levelét a békefeltételekkel. Rákóczi válasza: „Valamint az ügyet nem dicsőséggért, gazdagulásért vettem fel, úgy a nyomorúságok félelmétől viseltetve aztat el nem hagyom!” Károlyinak lelkére köti: „Hazám minden dolgát kegyelmedre bíztam, sok emberek elmékedése ellen, meg ne csalattassam!” Elkésett figyelmeztetés, mert Károlyi már titkon megegyezett Pálffyval és fölesküdt a király hűségére. Hazaérve, Rákóczival levélben közölte, hogy mindkét részről elfogadták a békefeltételeket, jöjjön haza aláírásra. Rákóczi azzal felel, hogy leváltja Károlyit és Esterházy Antalt nevezi ki főparancsnoknak. Követén, Ráday Pálon keresztül folytatja tárgyalásait a Debrecenben tartózkodó Pálffyval, egyben kiáltványban szólítja fel híveit a harc folytatására.*

Rákóczi ambivalensnak látszó viselkedését az időhúzás politikája teszi érthetővé: Bécs érdeke a magyarországi háború mielőbbi lezárása, hogy a magyar kérdés, főleg pedig Erdély függetlenségének ügye ne kerüljön az európai háborút befejező béketárgyalások asztalára. Rákóczi azonban éppen ezt akarja, azért húzza az időt s ellenzi a különbékét a császáriakkal. Ezért nyilvánítja árulónak Károlyit, mint majd Kossuth teszi Görgeyvel.

A szatmári konföderációs gyűlés tehát elfogadja a békét és a királyi kegyelmet, április 30-án aláírják a szerződést, mely szerint Rákóczi, amennyiben három héten belül leteszi a hűségesküt, kegyelmet kap, birtokait is visszakapja, hasonlóképpen hívei és az elesettek özvegyei s gyermekei is; közkegyelem lép érvénybe, biztosítják Magyarország és Erdély alkotmányát, a vallásszabadságot, a kunok és a hajdúvárosok jogait stb.

Rákóczi kiáltványát persze nem olvasták fel a kuruc seregnek, melyet „szemlére” sorakoztattak fel a majtényi síkon május elsején s felesküdtettek a császár hűségére. Károlyi Sándor vezetésével mintegy tizenkétezer rakta le fegyverét Pálffy János előtt. A császár, akire fölesküdték, már nem élt: József április 27-én meghalt, halálát titokban tartották.

Így ért véget Rákóczi szabadságharca, mely célját: a függetlenség kivívását nem érte ugyan el, az amúgy is lepusztított ország nyomorúságát, a sokat próbált lakosság szenvedését pedig csak növelte, kitéve zsákmányra éhes martalóhadak dúlásának; a sűrűn ismétlődő katonaszédéssel, halálosztó csatákkal elvonta a férfínépet a mindennapi kenyérért végzett hasznos munkától; mégsem mondható hiábavalónak. Nemcsak azért, mert egy új korszak kezdetén rárajzolta Magyarországot Európa térképére, hírt adott a világnak létükről, élniakarásunkról, nemzetül megmaradásunk eltökélt szándékáról, hanem főleg azért, mert magunk számára halmozott fel egy erkölcsi aranytartalékot, melyből a késő utókor is meríthet, Rákóczi személyében pedig egy erkölcsi példaképet állított, amelyre föltekinthetünk.

Rákóczi személye és szabadságharca egy pillanat alatt emlékké változott, valószínűtlenné, mintha sohasem létezett volna. A hosszú háború után békére vágyott az egész ország, beleértve az uralkodóházat is. Az utóbbi jóval nagyobb politikai bölcsességet tanúsított, mint 1849-ben és után, amikor a bosszúvágytól tájékozva csak büntetni s megalázni akart. A majtényi kapitulálást tömeges kivégzések helyett közkegyelem s már a rákövetkező évben ünnepélyes koronázás követte. Tehetséges és jószándékú uralkodók fémjelzik 18. századi történelmünket: III. (császárként VI.) Károly, Mária Terézia, II. József alatt viszonylag békességben élt, dolgozott, gyarapodott, regenerálódott az ország és népe. Hogy társadalmi szerkezete, polgárosodása, gazdasági élete meglehetősen konzervatív s korszerűtlen maradt „nyugathoz” képest, azért még csak nem is a dinasztia hibáztatható, hanem az ősi kiváltságait féltékenyen őrző és minden újítást gyanakvással fogadó nemesség. Mindamellett e „jó királyok” alatt is szívósan haladt előre az ország, elsősorban Erdély bekebelezése és gyarmatosítása, a magyarságra nézve sérelmes telepítéspolitikája, a magyar gazdaság alárendelése Ausztria érdekeinek, a protestáns intézmények céltudatos leépítése s persze a rebellisgyanus eszmék, személyek üldözése..

A száműzött Rákóczinak és kíséretének minden mozdulatát figyeltette Ausztria. Franciaországban XIV. Lajos megbecsült vendége volt ugyan, de csak mint „Sáros grófja”; kínos lett volna óvatos vendég-

látójának, ha a „fejedelem” címet igényli. Mikor pedig 1717-től a Porta adott menedéket a bujdosóknak, Mikes leveleinek tanúsága szerint jó darabig ott sem volt nyugtuk Ausztria követének piszkálódásaitól. Végül Rodostó kis magyar kolóniájává zsugorodott Rákóczi fejedelemsége, ott halt meg 1735 nagypéntekjén ötvenkilenc éves korában.

Hazájában látszólag feledés borult még az emlékére is. Az „el-nemzetietlenedés” korában sem személye, sem céljai, eszméi, tettei nem voltak népszerűek. A cenzúra még neve emlegetését sem tűrte: egy nyelvtankönyvet azért koboztak el, mert egy példamondat róla szólt benne. Kollégiumi professzorok is csak titokban olvastak kuruckori írásokat. Kölcsey, már a 19. században, verset ír ugyan „fejedelmünkről” s „vezérünkről”, de nevét ő sem írja ki. Vörösmarty *Mikes bújja* című versében siratja el Rákóczit: ...*árva hazád tiltott nevedet nem zengheti többé...*

Szabadságharcának igazi történetét sem ismerhette meg a magyarság még száz év múlva sem. Amit az íratlan néphagyomány megőrzött róla, az nem tudomány, hanem költészet, Csaba királyfiéhoz hasonló legenda, vagy az igazságos Mátyásról szólókhöz hasonló mese. A kuruckor verseiből néhányat megőrzött a ritmus és a dallam. A reformkorban már olyan dalgyűjteményeket árultak a ponyván, amelyben kuruc dalok is voltak.

Rákóczi „rehabilitálásánál” is lassabban ment a nemzet tudatában a parasztkatonáké. Esze Tamásról sokáig nem szól a fáma; egy közismert dal „Tyukodi pajtást” és „Kucug Balázst” emlegeti; nem tudni, parasztlakosok voltak-e vagy köznemesek, mint Béri Balogh Ádám, akinek nótáját idéztük már. A máig legnépszerűbb kuruc nóták Ocskaynak és a hozzá hasonló hetyke portyázóknak dicséretét zengik, s ócsárolják „a darulábú, szarkaorrú, nyomorult németseget”, mint a *Csinom Palkó*: „Nosza rajta, hadnagy uram, hajtsuk el marháját, igyuk meg mind a jó borát, verjük meg ő magát!”

Petőfi 1848 áprilisában Rákóczi nevével ébreszti a forradalom tüzeit: „Hazánk szentje, szabadság vezére, / sötét éjben fényes csillagunk, / Oh Rákóczi, kinek emlékére / lángolunk és sírva fakadunk! /.../ Számkiüttek nemzeted köréből, / számkiütve volt még neved is /.../ Oh de lelked, lelked nem vészett el, / ilyen lélek el nem vészhetett; / Szállj le hozzánk hősi szellemeddel, / ha kezdődik majd az ütközet...”

Ady Endre írt ugyan egy nosztalgias-honfibus verset *A Rákóczi vén harangja* címmel, legtöbbször azonban a szegénylegények panaszait és úrgyűlöletét éli át. Úgy vallja magát Esze Tamás komájának, ahogy máskor Dózsa György unokájának: „Kígyóinknak, Esze komám, lépjünk a nyakára!” Több kuruc verset írt, főleg a bujdosókról; négyet is ilyen címmel: *Két kuruc beszélget*. Az utolsóba annyi keserűséget, magyar s emberi fájdalmat sűrített, hogy a legsötétebb Rákosi-terror napjaiban azt találtam legalkalmasabbnak lelkiállapotom, sokunk akkori lelkiállapota kifejezésére, s a felfedeztetés kockázatával is elmondtam valamelyik iskolai ünnepélyen:

Most már nagyon jó, mert nem lehet rosszabb, / Szívünk jó borát gonosz ittásoknak / mivelhogy úgyszólván odaadtuk: mindegy, / majd csak elvezérel az ördög már minket. // Tudom pajtásom, szívbéli pajtásom, / nem is magunkat, a holtakat bánom, / akik meg nem érték ezen igaz jókat, / őket sajnálom, síri bujdosókat. // Ha volt vón szükség emberre, magyarra, / lett volna, aki másképpen akarja. / Nem akaródott, hát nem akaródott. / Gyerünk, pajtásom, a strázsa már szólott. // Menjünk hát, menjünk, cudar temetőkön, / Adj Isten, holtak, mi még más mezőkön / taposunk rongyos, vén piros csizmánkkal, / vérben pirulni egy véres világgal.

”Minden cselekedetem célja kizárólag a szabadság szeretete volt, és az a vágy, hogy hazámat az idegen járom alól felszabadítsam.”

II. Rákóczi Ferenc

A "falurombolás" vagy a burkolt etikai tisztogatás áldozata – a kitelepített és vízzel elárasztott Bözödújfalú, 2000-ben (Molnár-Veress Pál felvétele)

Ákik a Duna-tévé adásait nézik, bizonyára emlékeznek a néhány évvel ezelőtti "Hagymakupolás honfoglalás" című dokumentumfilmre, mely az ortodox egyház erdélyi terjeszkedéséről szólt. Nemrégiben az egyik internetes folyóiratban olvashattuk a "Vértelen vallásháború a Kárpát-medencében" című írást is, mely ugyanezt a témát taglalta. Naponta érkeznek hírek az elkobzott, visszaigért, s vissza mégsem szolgáltatott egyházi ingatlanokról, az erdélyi történelmi magyar egyházakat érintő zaklatásokról, egy-egy magyarnyelvű feliratot megtorló milliós pénzbüntetésekről, Wass Albert szobrának eltávolításáról, körmönfont adminisztrációs akadályoztatásokról, a diszkrimináció ritkán burkolt, legtöbbször nyílt megnyilvánulásairól, az erőszakos asszimiláció ördögi manővereiről, a már kétszáz éve magyar papok nélkül hagyott csángók segélykiáltásairól, a magyar nyelv üldöztetéséről, gyermekek, szülők, hívek megfélemlítéséről, röviden: egy számszerint kisebbségi létbe kényszerített magyar népcsoport mindennapos kálváriájáról. S mindezek mellett naponta érkeznek hírek a gombamód szaporodó román ortodox templomokról, a többségében magyarok lakta vidékek stratégiai pontjain emelt erődítményszerű kolostor-együttesekről, a "hagymakupolás honfoglalás" hétköznapijairól. Nemcsak Erdélyből származó, de minden itt élő hívünk számára érdekes és tanulságos lehet az a beszélgetés, melyet egy hazai lapból tallózott számunkra egy itt élő honfitársunk. A szöveget terjedelmi okokból helyenként lerövidítve adjuk közre.

"MISSZIÓT VÁLLALTUNK EZEN A VIDÉKEN"

Beszélgetés Ioan Selejan püspökkel, a Hargita-Kovácsna Görögkeleti Püspökség főpapjával

1994. szeptember 25-én a csíkszeredai Vártéren a Román Görögkeleti Egyház pátriárkája kenetteljes szavakkal így kezdte beszédét: "Ebben az évszázados katedrálisban ..." Ion Iliescu államelnök levélben üdvözölte a püspökség alapítását és Ioan Selejan görögkeleti püspök beiktatását: "Szívvel örülünk, hogy ma e csodálatos román tájon az ortodox hívők régi álma teljesül." Az ünnepségen jelen lévők közül kevesen tudták, hogy a csupán 1928–32 között épült templomot a Csíki Magánjavak területére húzták föl, ott állt egykor a gazdasági iskola és igazgatói lakás, és az építési költségek tetemes részét, mint számos helyen az akkori Csík megyében, az elkobzott Csíki Magánjavakból állták. A történelmi igazságot azonban az ortodoxok másként ismerik, mert másként tanították-sulykolták nekik: az általuk meggyőződéssel vallott "erőszakos elmagyarosításra" a visszatérés útját kínálják és ösiségük mítoszát igazolják érzelmi-lelki ráhatással. Mindezt tántoríthatatlan hittel teszik, és egész eszköztárat állítanak ennek szolgálatába. Ha a pénz eszköz, akkor azt is. Az előzménytelenül, frissiben megalakított Hargita-Kovácsna Görögkeleti Püspökség missziója nyílt és egyértelmű: "visszaadni"

az ősi román földnek mindazt, amit a magyarok évszázadok óta "elvettek". A székelyföldi ortodoxok püspöke, Ioan Selejan bihari származású, energetikus mérnöki diplomával végzett teológiát, előbb szerzetes Olténiában, majd házfőnök a Lainici-i kolostorban. 1991–94 között Jeruzsálemben, a Bibliai Tanulmányok Intézetében egyiptológiából és bibliai tudományokból doktorál. 1994 őszétől állították a csíkszeredai székelyhelyű új egyházmegye élére. Az ötvenkét éves főpap közönséges halandó számára nehezen elérhető. Munkatársai minden telefonhívásra azt válaszolják: terepen van. Előbb egy udvaron tett séta erejéig állt rá a beszélgetésre, majd az eső miatt úgy döntött, hogy mégiscsak az irodájában ülünk le. Másfél óra lett az ígért húsz percből. Távozáskor így búcsúzott: mindegy, hogy mit mondanak vagy írnak róla, az neki nem számít. "A sasok nem vadásznak legyekre" – nyomatékosította a latin szállóigével.

– Ön többféle missziót teljesített. Csíkszereda előtt Jeruzsálemben tartózkodott hosszabb ideig.

– 1991–94 között doktori tanulmányaimat végeztem a Bibliai Intézetben, amelyet Szent Ferenc Rendje tart fenn Jeruzsálemben. Az alatt az idő alatt az ottani román ortodox templomban szolgáltam, az utolsó időszakban a Román Patriarkátust is képviseltem a Jeruzsálemi Ortodox Patriarkátus mellett. Orientalisztikából doktoráltam. Szellemi-lelki barátságot alakítottam ki a ferencesekkel, ezáltal a görögkeleti és a római katolikus egyház között is, ami a későbbiekben számos meghívásban konkretizálódott, különböző szemináriumokon, konferenciákon vettem részt előadásokkal, amelyeket a római egyház szervezett.

– 1994-ben szintén egy misszióval küldték a Székelyföldre. Jól emlékszem a beiktatásán, az azóta székesegyházzá avasztált csíkszeredai templomban elhangzott szavakra: az ősi hit visszaadására küldték ide. Hogyan fogalmazza meg saját misszióját, és milyen mértékben érzi megvalósultnak?

– Én békével a lelkemben jöttem, azt is mondhatnám, olajággal a kezemben. Nem azért, hogy felforgassam a múltat, amely sokszor okoz feszültséget románok és magyarok között, sok kényes kérdést vetett fel, hanem azért jöttem, hogy a két megyében élő közel 100 ezer ortodox hívő lelki gondozását ellássam. Azzal kezdtem, hogy újjáépítettem azokat a templomokat, amelyeket 1940-ben leromboltak. Ezt egyes településeken rossz néven vette a magyar lakosság, azt gondolták, hogy románokat telepítünk oda, vagy szerzeteseket hozunk más vidékekről. Az elmúlt közel tíz év alatt bebizonyosodott, hogy az eljárás és a lakosság is örült, hogy felépítettük, befedtük és bekerítettük a félig romba dőlt templomokat, mert addig szegényfoltok voltak ezeken a településeken.

– Hány ilyen templomot renováltak, és hány épült ez idő alatt?

– Körülbelül 10-12 új templom épült és 120-at állítottunk helyre vagy építettünk újat Hargita és Kovászna megyékben. De: templom és kolostor csak ott épült, ahol őslakos románság él. Valóban, ahol a román lakosságot elmagyarosították, ott újjáépítettük a templomokat, sok átért hívót találunk itt, akik időközben római katolikus vagy református hitre tértek, de senki nem mutathat ujjal rájuk, hogy erőszakkal térítettünk. Ha viszont volt egy vagy két család, amely lelki szolgálatot igényelt, biztosítottuk azt. Nem kértük ki az anyakönyveket, nem bizonygattuk, hogy te román voltál, de időközben elveszítetted a nyelvet, most pedig térj meg. A vegyes házasságok esetében is az az álláspontunk, hogy mindenki azt a vallást kövesse, amelyben megkeresztelték. Véleményem szerint vallásszabadság van.

– A lakosság elmagyarosításáról beszélt. Pedig tudott dolog, hogy ezen a vidéken a görög katolikusok mind magyarok voltak, az ön egyháza viszont – amely a háború után bekebelezte a kommunisták által betiltott görög katolikus egyházat, hívetül-vagyonostul – őket románoknak veszi. Például az alcsíki görög katolikus templomokat, vagy a csíkszeredait az ortodox egyház mint sajátját vette tulajdonba. Úgy véli, hogy egyfajta erőszakos visszatérítés nem mond ellent a természetes folyamatnak?

– Ismétlem: nincs szó erőszakról. A dolgokat úgy hagytuk, ahogyan találtuk, abban az értelemben, hogy találtunk például egy hajdan volt román községet, amely ma római katolikus, és már nem beszélnek románul. A Kászonokban, Mikóújfaluban, Bükszádon és máshol. Vegyük Mikóújfalut. 1902-ben a magyar hatóság által készített népszámláláson 1818 román regisztráltak.

– Elnézést: görög katolikus, nem román!

– Jó, de ők románok, hiszen a görög katolikusok ortodoxok voltak az 1700-as évekig... Mikóújfaluban ma kevesen vannak, tehát aki úgy

érzi, hogy hozzánk tartozik, a mi templomunkba jár. Nem folytatunk amolyan "rabló" misszionárius tevékenységet. Mégsem tagadom – hiszen említette is a misszionát –, hogy ahol még él román és lelki szolgálatunkra igényt tart, gondoskodunk róla. Például Kászonimpéren román nyelvű szertartáson vesznek részt, román papjuk van, de ahogy a templomból kilépnek, magyarul beszélnek. A pap soha nem szól ezért, nem mondta nekik, hogy beszéljenek románul.

– A görög katolikus papok magyarul beszéltek, híveik ugyanis nem tudtak románul.

– Tudom, sőt elmondhatom, hogy a mi papjaink között is vannak, akik ismerik a magyar nyelvet. Sőt most már olyanokat küldünk ortodox teológiára, akik a magyar nyelvet is ismerik. Van település, ahol maguk a hívek mondják, milyen jó lenne, ha a pápa magyarul is tudna: tudnánk akkor gyönni magyarul. Személy szerint támogatom a magyarul beszélő fiatalokat, ha teológiára jelentkeznek. Például Kézdivásárhelyen a mi papunk magyarul is tud, a mikóújfalusi mindenkiel úgy beszél, ahogy könnyebben megérti.

– A Hargita–Kovácsna Görögkeleti püspökség kedvezményezett helyzetben van a világi alkalmazottak számát illetően. Minden más felekezetenél 300 hívőre jut egy világi alkalmazott. Önknél külön kormányhatározattal engedélyeztek 250 posztot. Valójában hány alkalmazottjuk és hány papjuk van? – Mi a helyzet a kolostorokkal?

– Tavalyhoz képest nem változott, mintegy 120 az alkalmazottaink száma. 100–105 papunk szolgál, a szerzetes papokkal együtt sincsenek többen 110-nél. A Maros megyéből hozzánk tartozó kolostoreggyütessel együtt tíz kolostorunk van, kb. 120 szerzetessel. Ezek közül csak Maroshévízen volt kolostor jövetelem előtt, és a háromszéki Márkoson rakták le alapjait. Még egyszer hangsúlyozom, látni lehet a térképen, hogy ezeket románok laktak vidéken alapítottuk. Utóbb például Kovászna megyében, Bodzavidéken hoztunk létre kettőt, ahol a román lakosság többségben él. Akárcsak Marosfőn vagy Maroshévíz környékén, ahol régi nyomai vannak a román lakosságnak. 1650 előtti nyomai vannak a maroshévízi fatemplomnak. Isten segítségével, ha ebben az évben sikerül befejezni az építkezéseket, lesz tíz kolostorközpontunk.

– Mi a véleménye az ortodox egyház pozitív megkülönböztetéséről? A Hargita–Kovácsna Püspökség kormányhatározattal milliárdokat kapott a költségvetésből akkor, amikor a magyar egyházak elenyésző támogatásban részesültek. És nem kapják vissza azt sem, ami az ő tulajdonuk volt. Ez nyilvánvalóan zavarja a közvéleményt. Mi a véleménye erről?

– Természetes volt, hogy kapjunk. Gondolja végig, mit jelent felépíteni egy templomot, amit 1940-ben leromboltak, vagy egy olyat, amelyben kinőtt a fa, mint a magyarhermányi, a székelyszáldobosi, vagy azok, amelyek félig lerombolva álltak. Ilyen templomokat kellett helyreállítani, ahol nincs egyetlen hívő sem. Voltak földig rombolt templomaink, amiket teljesen fel kellett építeni. Aztán gondolja végig, a katolikus papnak nincs családja, szükségletei is kevesebbek, mint az ortodox papnak, akinek a családját is el kell tartania.

– A protestáns lelkészeknek is van családjuk...

– Mégis, ezen a vidéken erős katolikus közösségek vannak, azt hiszem, a világon nem léteznek ennél erősebb egyházi közösségek, és mindenkinek temploma van, nagy templomok óriási kőfalakkal. Vagyis ha szükség lett volna arra, hogy építkezzenek, akkor nem hiszem, hogy ne adott volna a román állam. Aztán úgy tudom, ők is építkeznek itt, Csíkszeredában, és kaptak is támogatást a román államtól.

– Nem a költségvetésből, hanem adományokból épülnek...

– Én úgy tudom, hogy kaptak támogatást. De tegyem fel másként a kérdést: ön azt hiszi, hogy minden Romániában épülő templom kap állami támogatást? Szó se róla. Számomra Isten külön ajándéka, hogy építhetek. Azt hiszi, hogy a román állam pénzéből építettem ennyit?

– Erdélyben százával vannak szász és magyar templomok, amelyek hívek nélkül maradtak, de nem tartja karban ezeket az állam.

– Én a problémát így teszem fel: ha nem küzdesz... Ha én magam nem küzdöttem volna ezekért a támogatásokért, a patriarkátus bizonyára nem marasztalt volna el semmittevés címén. Azt mondta volna, olyan vidéken szolgál, ahol kevés a román és nem lehet elérni többet. De én nem hagytam ki semmilyen lehetőséget. Néhány éve kaptam egy elég nagy adag búzát. Elvittem, megőröltem, a lisztet segítettem a parókiákat és kolostorokat, és segítettem az óvodákat, 2001-ben 700 óvodás gyermeknek adtunk kalácsot és kiflit. Mindezt azért mondom, hogy ne higgye senki, hogy minden pénz az ölünkbe hull. Dolgozunk és segítünk is. Nem elefántcsonttoronyban ülök és papírokat írok alá. Én ott vagyok az építőtelepeken, felmászok az állványokra, kotrógépet vezetek, ha kell, teherautóba ülök. Nézzen rám, látja a szakadásig kopott reverendámat? Még Jeruzsálemből hoztam magammal. Azóta nem varrattam újat. Naphosszat úton vagyok, egyszer eszem napjában. Tény, hogy mindenütt ott akarok személyesen lenni. Egyenként ismerem az embereket, bajjaikat, gondjaikat.

– Mi a véleménye az ökumenizmusról?

– Nem vagyok az elméleti ökumené híve. A gyakorlati ökumenizmust támogatom. Ha van egy település, ahol három egyház működik, a három lelkész, a katolikus, református és ortodox értsen egyet. Voltam egyszer egy faluban, ahol a szertartáson mindhárom lelkész részt vett, mindeniknek szegény parókiája volt, mindeniknek kérges volt a tenyere a munkától, és örültem, hogy egyformák. Egyikük sem panaszkodott, hogy a másiknak több van. Azt tartom igazi ökumenizmusnak, amikor jobban, rosszban megosztóznak egymással. Én ennek a helyi egyetértés-

nek vagyok híve, nem az újságdalakra került ökumenének. Hál'istennek helyi szinten nincs példa arra a püspökségemben, hogy veszekednének a papjaink. Arról ne is beszéljek, hogy egy-egy temetésen fel sem merül, hogy ki magyar vagy román, vagy ki milyen valláshoz tartozik. Azt hiszem, sehol máshol az országban nincs még példa arra, hogy ennyire megtisztelnék egymás gyászát.

– Még mindig a közvéleménynél maradvá. Felróják önöknek, hogy összekeverik a vallást a politikával. Egyházi rendezvényeken politizálnak. Legutóbb az egyházmegyei közgyűlésen vettek részt politikusok és fogadtak el nyilatkozatot a regionalizmus ellen. Miért hagyja, hogy politikusok kisajátítsák ezeket a rendezvényeket? Nem arról beszélek, hogy ön nem lehet jó román, vagy nem szeretheti népét és nemzetét, mégis: magyarellenes politikáról van szó.

– Én nem adtam politikai jelleget az eseményeknek. Csak meghívtam a két megye román polgármestereit függetlenül attól, hogy milyen párthoz tartoznak. Meghívtam minden papot. Mivel most annyira aktuális a magyarok különböző szinteken folyó vitája a területi újrafelosztásról, regionális fejlődésről, mi is feltettük a kérdést: hogyan lenne jó, mi lenne nekünk a legjobb megoldás?

Mert ha az országot területileg újraosztják, akkor nekünk, akik itt kisebbségben élünk, gondolnunk kell a jövőnkre. Ugyanúgy meg kell keresnünk a számunkra védelmet jelentő megoldásokat, mint magyar testvéreinknek, hogy megőrizzük identitásunkat. Lehet, hogy paradoxon, de így igaz. Mert akkor, amikor a mi papjainkat elűzték innen, attól kezdve megkezdődött a románság elmagyarosítása.

– Mikor űzték el a papjaikat?

– 1940-ben például, de az idők során bebizonyosodott, ahol pap maradt, ott nyelvé is megőrizte a közösség. Semmi többet annál nem akarunk, mint a magyar testvéreink, hogy a gyermek, aki anyjától tanulja a nyelvé, meg is őrizhesse azt. Aztán ha egy politikus átlépi a templom küszöbét, az azért is jó, mert ha egy ország vezetői között van, aki még keresztet vet, akkor nem járunk rossz úton.

Oláh-Gál Elvira

Bözödújfalui egykori katolikus temploma és plébánia-épülete – iszapban. (Molnár-Veress Pál felvétele, 2000)

THURMAN TIMEA
és
ANDREAS HEDLUND

2003. június 7-én, a dalarnai Malung templomában svéd és magyar nyelven elmondott esküvel egymásnak örök hűséget fogadva, házasságra léptek. Az esketési szertartáson Lars Häggberg malungi svéd lelkész és Molnár-Veress Pál, a svédországi magyar protestáns gyülekezetek lelkésze kérte Isten áldását az ifjú párra.

SOLVEIG KNUDSEN
és
CSONGVÁI LEVENTE

2003. június 14-én, a malmői Husie-templomban svéd, illetve magyar nyelven elmondott esküvel egymásnak örök hűséget fogadva, házasságra léptek. Az esketési szertartás alkalmával Molnár-Veress Pál lelkész magyar és svéd nyelven hirdette Isten ígését és kérte Isten áldását az ifjú párra.

A PROTESTÁNS GYÜLEKEZETEK SZÖVETSÉGÉNEK KONFERENCIÁJA

Augusztus 29-től szeptember 3-ig Stockholm-Tångagärde-Göteborg helyszíneken megrendezésre kerül a Nyugat-Európai Magyar Protestáns Gyülekezetek Szövetségének évi közgyűlése. Előzetes terv szerint a nyitóistentiszteletre a stockholmi Francia Református Templomban augusztus 31-én, vasárnap 11 órakor kerülne sor, míg a záróistentiszteletre a göteborgi S:t Jakob-templomban, szeptember 2-án, kedden 18:00 órakor. Az esetleges változtatásokra való tekintettel, a rendezvény iránt érdeklődőket kérjük, további felvilágosításért forduljanak Molnár-Veress Pál lelkészhez.

SZEPTEMBERI ISTENTISZTELETEINK

06	12:00	JÖNKÖPING	S:t Franciscus katolska kyrkan
	16:00	BORÅS	Hässleholmskyrkan
07	11:00	LJUNGBY	Szent István templom
	16:00	VÄXJÖ	Johannesgården
13	12:30	HELSINGBORG	EFS-kyrkan
	17:30	SÖLVESBORG	S:t Nicolai kyrkan
14	15:00	MALMÖ	Stadionkyrkan
20	12:00	KATRINEHOLM	Nävetorpskyrkan
21	12:30	HALMSTAD	Andersbergkyrkan
	17:00	GÖTEBORG	S:t Jakobs kyrkan
27	12:00	VÄSTERÅS	Kristiansborgskyrkan
	16:30	ESKILSTUNA	Tomaskyrkan
28	11:00	STOCKHOLM	Franska Reformerta Kyrkan
	17:00	UPPSALA	S:t Pers kyrkan

új kéve

ISSN 1400-8998

A Svédországi Magyar Protestáns Egyházi Közösség lapja – Az Északon élő magyarok ökumenikus fóruma
(Ungerska Protestantiska Samfundets tidning Ungrarnas ekumeniska forum i Norden)

Megjelenik negyedévente – évi 4 szám
(Utkommer kvartalsvis – 4 nr per år)

Årgång XI. évfolyam
Nummer 2. szám
Juni 2003 június

Felelős kiadó (Ansvarig utgivare)
az Egyháztanács (Kyrkorådet)

A lapnak kinevezett szerkesztősége nincs, a szerkesztési munkákat a lelkész végzi.
(Tidningen har ingen utnämnd redaktion, det redaktionella arbetet utförs av pastorn.)

Molnár-Veress Pál
Granövägen 126
S-151 64 Södertälje /Stockholm/
Telefon/Fax: +46-(0)8-550 160 66

E-mail: ujkeve@telia.com

Nyomda (Tryckeri): Ekonomi-Print AB
114 85 Stockholm – Storgatan 19
Telefon/Fax: +46-(0)8-783 81 24/ 667 98 18
Referens (Kontaktperson): Jerry Petterson
E-mail: tryckeriet@ekonomiprint.se

Példányszám (Upplaga)
1 500

2003-tól lapunkat csak az egyházfenntartási járulékot vagy támogatást fizető tagjainknak küldjük térítésmentesen. Kérjük azokat, akik csupán a lapra kívánnak előfizetni, tájékoztatásért szíveskedjenek Pap Iván országos pénztárosunkhoz fordulni:

181 30 LIDINGÖ, Frisksportarvägen 2
Tel: 08-731 83 60 Fax: 08-731 08 28

Postgiro számlaszámunk:
Ungerska Protestantiska Samfundet
Postgiro 602047-3

MÁSÉSZAKI/BALTIORSZÁGOKBAN
ÉLŐ MAGYAR GYÜLEKEZETEK
MEGBÍZOTT VEZETŐI

(A szolgálatot alkalmanként meghívott lelkész végzi)

ÉSZTORSZÁG – Tallinn/Tartu
BÁNISTVÁN
EE-50013 TARTU Pohla 13-1
Tel: +372-740 54 55 Mobil: +372-506 96 42

FINNORSZÁG – Helsinki
NAGY GÁBOR
SF-10300 KARJAA Kauppiaankatu 32
Tel: +358-19231242 Mobil: +358-505503858

NORVÉGIA – Oslo
HORVÁTI GYÖRGY
N-1357 BEKKESTUA Parksvingen 43
Tel: +47-675 621 05

Kiss Jenő

PILÁTUS

Hallgass meg, Poncius Pilátus.
Hiába mostad meg kezed,
kezet én nem fogok veled.

Van, amit nem lehet lemosni,
Bár nem volt tán bűn, csak hiba.
De ráment egy emberfia.

Kérték: ítéld el. S elítélted,
nem is keresve, mi a vád,
mert tudtad: *számítanak* reád.

A *gestus* száradt rá a kezedre.
Azt nem tudod lemosni te.
Azt nem felejtí senki se.